

usûl

İslam Araştırmaları

Islamic Researches / بحوث إسلامية

Sayı: 5, Ocak-Haziran 2006

usûl

İslam Araştırmaları

Islamic Researches / بحوث إسلامية

Sayı: 5, Ocak-Haziran 2006

ISSN 1305-2632

Sahibi/Publisher

Yavuz KAMADAN

Editör/Editor-in-Chief

Faruk BEŞER

Editör Yardımcısı/Associate Editor

Hayati YILMAZ - Abdüssamet BAKKALOĞLU

Yayın Kurulu / Editorial Board

Abdullah AYDINLI (Sakarya Ü.) / Sabri ORMAN (IIU Malaysia)

İbrahim KALIN (College of the Holy Cross MA, USA.) / İrfan İNCE (Sakarya Ü.)

Ahmet BOSTANCI (Sakarya Ü.) / Atilla ARKAN (Sakarya Ü.) / Fuat AYDIN (Sakarya Ü.)

İbrahim EBU RABİ (Hartford Seminary, USA) / Erdiñç AHATLI (Sakarya Ü.)

İsmail ALBAYRAK (Sakarya Ü.) / Mehmet ÖZŞENEL (Sakarya Ü.) / Muhammet ABAY

(Marmara Ü.) / Murteza BEDİR (Sakarya Ü.) / Yavuz KAMADAN (Sakarya Ü.)

Danışma Kurulu / Advisory Board

Ahmet DAVUTOĞLU (Beykent Ü.) Ahmet GÜÇ (Uludağ Ü.)

Ali ERBAŞ (Sakarya Ü.) Alparslan AÇIKGENÇ (Fatih Ü.)

Bilal GÖKKIR (S.Demirel Ü.) C. Sadık YARAN (İstanbul Ü.)

Cağfer KARADAŞ (Uludağ Ü.) Ejder OKUMUŞ (Firat Ü.)

E. Sait KAYA (İSAM) M. Sait ÖZERVARLI (İSAM)

Ferhat KOCA (Gazi Ü.) İ. Kafi DÖNMEZ (Marmara Ü.)

İbrahim HATİBOĞLU (Uludağ Ü.) İlhan KUTLUER (Marmara Ü.)

M. Ali BÜYÜKKARA (O.Mart Ü.) M. Erol KILIÇ (Marmara Ü.)

Mehmet BAYRAKDAR (Ankara Ü.) Mehmet PAÇACI (Ankara Ü.)

Mesut OKUMUŞ (Gazi Ü.) Muhsin AKBAŞ (O.Mart Ü.)

Mustafa KARA (Uludağ Ü.) Mustafa ÖZTÜRK (Çukurova Ü.)

Ö. Mahir ALPER (İstanbul Ü.) Raşit KÜÇÜK (Marmara Ü.)

Recep KAYMAKCAN (Sakarya Ü.) Suat YILDIRIM (Marmara Ü.)

Şükrü ÖZEN (İSAM) Yunus APAYDIN (Erciyes Ü.)

Sayı Hakemleri / Referees on This Issue

Faruk BEŞER / Abdullah AYDINLI / Recep ŞENTÜRK / H. Mehmet GÜNAY

Ferhat KOCA / Levent ÖZTÜRK / Atilla ARKAN / Mehmet ÖZŞENEL / Yavuz KAMADAN

Fuat AYDIN / Muammer İSKENDERÖĞLU / Ahmet BOSTANCI / H. İbrahim BULUT

Hayati YILMAZ / Abdüssamet BAKKALOĞLU

Usûl İslam Araştırmaları hakemli bir dergidir.

Yılda iki sayı olarak yayımlanır. Yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

İletişim / Communication

Hayati YILMAZ, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Ozanlar / ADAPAZARI / TÜRKİYE, +90 (264) 274 30 60

Web: <http://www.usuldergisi.com>, e-Posta: hayatiy@gmail.com

Mayıs 2007

Sünnet İfadesinin Dini Anlamı ve Dârekutnî'nin Sünen'inin Konumu

Abdulfettah EBÛ GUDDE¹

Çev. Enbiya YILDIRIM²-Mesut DUMAN³

Religious Meaning of The Word of 'Sunnah' and The Position of Daraqutni's Sunan

The concept 'sunnah' is a word that has various meanings according to the place in which it takes place. Therefore, it can cause some confusion if it is understood only as a statement expressing legislation without taking into consideration its meaning in the sentence where it occurs. That is why, it is required to reach the true meaning of the word 'sunnah' occurring in the traditions of the Prophet, his companions and followers. In this context, it is important how to understand the works within the title of which the word 'sunan' takes place. The following translation is an important work that handles the subject within the frame of Daraqutni's *Sunan*. It is the full translation of Abdulfettah al- Gudda's booklet named '*al-Sunnah al-Nabawiyyah wa Bayânu Madtulihâ al-Shar'î wa al-Ta'rifu bi Hâli Sunani al-Dâraqutni*' (Damascus-1992).

Key Words: Sunnah, Daraqutni, proof, legislative, faqih, narrative

Anahtar Kelimeler: Sünnet, Dârekutnî, delil, literatür, şer'î, fakih, rivayet

İktibas / Citation: Abdulfettah Ebû Gudde, "Sünnet İfadesinin Dini Anlamı ve Dârekutnî'nin Sünen'inin Konumu", (Çev. Enbiya Yıldırım-Mesut Duman), *Usûl*, 5 (2006/1), 77 - 108

¹ Abdulfettah Ebû Gudde. Son dönemin en önde gelen hadisçilerinden. 1917 yılında Suriye'nin Halep şehrinde doğdu. 1948'de Ezher'den mezun oldu. Ardından bu üniversitenin Arap Dili ve Edebiyatı Fakültesi'nde ihtisas yaptı. 1961 yılında Şam Üniversitesi'nde öğretim üyeliğine başladı. 1965 yılında Riyad Şerîa Fakültesi'ne geçti. 1966 yılında döndüğü ülkesinde Baasçılar tarafından bir yıl hapsedildi. Şerîa Fakültesi'nde on yıl süreyle profesör olarak hadis, hadis usûlü ve fıkıh usûlü dersleri okuttu. 1997 yılında Riyad'da vefat etti. Temel İslam bilimlerinde, çok geniş bir yelpazede, yetmişten fazla çalışması bulunmaktadır. *İlim Uğrunda* adlı eseri Ebru Yayınları, *İslam Alimlerinin Gözüyle Zamanın Kıymeti* Işık Yayınları, *Mevzu Hadisler* İnsan Yayınları, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed ve Öğretim Metodları* da Yasin Yayınevi tarafından neşredildi. Yayına hazırladığı Muhammed Abdurreşid en-Nu'mânî'nin *İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin Hadis İlmindeki Yeri* adlı çalışması da Rağbet Yayınları tarafından basılmıştır.

² Doç.Dr., Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

³ Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi mezunu

GİRİŞ:

Bizim için hükümler koyan, bunlar içerisinde helali haramdan ayıran, meşru olanı bizlere sevdiren yasak olanı çirkin gösteren, insanlara indirilenleri açıklamak üzere elçisi Hz. Muhammed'i hidayet ve hak din ile gönderen Allah'a hamd olsun. Gönderdiği Peygamber açıklama görevini, meşru olanları söz, fiil ve ikrar ile; yasak olanları da yüz çevirerek, yasaklayarak ve reddederek en iyi şekilde yerine getirmiştir. Böylece bizleri, gecesı gündüz gibi olan ve kendisini tehlikeye atanlardan başka hiç kimsenin sapamayacağı apaydınlık bir yola iletmiştir.

Peygamberimiz, bir taraftan "*Benim sünnetime ve benden sonra gelecek olan ve hidayet üzere olacak olan hulefâ-i râşidînün sünnetine tutunun, onlara sınıksız sarılın*" buyurarak bize, hem kendisinin hem de halifelerin sünnetine uymamızı emretmiş; diğer taraftan "*Sonradan çıkarılmış işlerden sakının. Sonradan çıkarılan herşey bid'at, her bid'at da dalalettir*"⁴ buyurarak bid'atlerden ve sonradan çıkarılmış uygulamalardan bizleri sakındırmıştır.

Elinizdeki bu çalışma, Hz. Peygamber'in hadislerinde, sahabe ve tâbiûnun sözlerinde geçen "sünnet" kelimesinin anlamından bahsettiğim hacmi küçük bir çalışmadır. Beni bu çalışmayı yapmaya sevk eden neden, günümüzdeki bazı insanların yanlışları ile önceki dönemlerde yaşamış bazı fakihlerin hataları olmuştur. Onlar, bazı hadislerde ya da bazı sahabe veya tâbiûnun sözlerinde geçen Nebvî "sünnet" sözcüğüyle delil getirme işini karıştırmışlar ve o şeyin fıkıh literatüründeki terim anlamıyla sünnet olduğuna delil getirmişlerdir. Onlar tarafından böyle bir yanlışlığın yapılması, beni, Hz. Peygamber'in, sahabe ve tâbiûnun sözlerinde geçen "sünnet" kelimesinin anlamını ortaya koymaya mecbur bırakmıştır. Bu küçük çalışmayı işte bunu açıklamak için yaptım.

Bahsettiğim hususu teyit etmek ve desteklemek için çalışmamda çokça örnek zikrettim ve bunları büyük hâfız ve hadis âlimlerinin sözleriyle takviye ettim. Allah'tan yardım ve başarı istiyorum, doğru yola iletmesini diliyorum. Çünkü velim odur ve o bana yeter. Alemlerin rabbi olan Allah'a hamd olsun. Allah, peygamberimiz Hz. Muhammed'e, onun yakın ailesine

⁴ İrbâz b. Sâriye (r.a) tarafından rivâyet edilen hadislerdendir. Ebû Dâvud (*Sunnet, Bâbun fî Luzûmi's-Sunne*) ve Tirmizî (*İlm, Bâbu Mâ Câe fi'l-Ahzi bi's-Sunne*) tarafından rivâyet edilmiştir. Tirmizî "hasen sahih bir hadistir" demiştir.

ve arkadaşlarına ve kıyamet gününe kadar onları gereği gibi izleyecek olanlara salât-u selam etsin.

Riyad, 9 Cumâde'l-Ülâ 1411/Pazartesi

Abdulfettah Ebû Gudde

A. SÜNNET KAVRAMI:

Âlimler, ilgi alanlarına ve bilgilerine göre bu terim için birçok farklı tanımlar getirmişlerdir.

Örneğin, sünneti, şer'i delillerden biri olarak kabul eden usulcüler onu, "Hz. Peygamber'den sadır olan söz, fiil veya takrir" şeklinde tanımlamışlardır.⁵

Fıkıh âlimleri ise bu terim için birçok farklı tanım ortaya koymuştur. Bunlardan biri şu şekildedir: "Sünnet, Hz. Peygamber'in ya da ondan sonra gelen hulâfa-i râşidîn'in veyahut onlardan birinin ibâdet olarak yapmaya devam ettikleri, bazen de sebepsiz yere terk ettikleri hususlardır."⁶

Bazı fıkıh âlimlerinin tanımı ise şu şekildedir: "Hz. Peygamber'den farz olmaksızın sabit olan şeylerdir. Bu manada sünnet, vacip ve diğer beş hükme karşılık gelmektedir."⁷

Hadis âlimlerinin ise sünneti şu şekilde tanımladıklarını görüyoruz: "Sünnet, ister kendisine peygamberlik verildikten sonra ister öncesinde olsun, Hz. Peygamber'in sözleri, eylemleri, onayları, bedensel özellikleri (şemâili), ahlakî vasıfları ve yaşayış tarzıdır."⁸

İmam Şâtıbî, Muvâfakât'ta şunları söylemiştir: "İkinci delil, sünnettir. 'Sünnet' sözcüğü, özellikle Hz. Peygamber'den nakledilen ve Kuran'da belirtilmeyen, bilakis -Kuran'ı açıklayıcı olsun ya da olmasın- Hz. Peygamber tarafından ortaya konulan hususlar için kullanılır. Bu sözcük, aynı zamanda -Kuran'da veya sünnette bulunsun ya da bulunmasın- sahabenin, bize kadar

⁵ Sadru's-Şerî'a, *et-Tavdîh şerhu't-Tenkîh*, II, 2; Şevkânî, *İrşâdu'l-fuhûl*, s. 31.

⁶ Bu tanım, Abdulhay el-Leknevî'nin Hanefî fıkıh âlimleri tarafından yapılan yirmi iki tanımı zikrettiği *Tuhfetu'l-ahyâr bi ihyâi sünneti seyyidi'l-ibrâr* adlı kitabındaki, üçüncü, dokuzuncu ve onaltıncı tanımların özetlenmiş şeklidir.

⁷ Mustafa Sibâî, *es-Sunne ve mekânetuhâ fi't-teşrî*, s. 48.

⁸ İbn Teymiye'nin *Mecmûu'l-fetâvâ*'sından (XVIII, 6-10) ve Hâfız İbn Hacer'in *Fethu'l-Bârî*'sinden (XIII, 252-253: *el-İ'tisâm bi'l-Kitâb ve's-Sunne, Bâbu'l-İktidâ bi Süneni Rasûlillah*) özetlenmiştir.

ulaşamamış ama onlar tarafından sâbit olan bir sünneti takip ederek ya da kendilerinin veyahut halifelerin bir içtihadı olarak amel ettikleri hususlar için de kullanılır."⁹

Cemâleddin Kâsîmî de *Kavâ'idu't-tahdîs* adlı eserinde şunları belirtmektedir: "*Şu hususa dikkat edilmesi gerekir: Şâri' (Hz. Peygamber) ve o dönemin insanlarınca 'sünnet' kelimesiyle kastedilen şey, 'Rasûlullah'ın bir söz, fiil ya da takriri şeklindeki bir delilin vurguladığı husustur'. Bu yüzden 'sünnet' ifadesi, Kur'an'ın mukabili olarak kabul edilmiştir. Bu itibarla, mendup için kullanıldığı gibi vacip (farz¹⁰) için de kullanılmaktadır.*

Fıkıh ve usul âlimlerinin terminolojisinde, sünnetin farzın zıddı olarak kullanılması, sonradan ortaya çıkan bir terim, yeni bir anlam kazandırılmış bir kabuldür."¹¹

Burada benim ele aldığım konuya en yakın tanım, hadis âlimlerinin tanımıdır. Fakat bu çalışmada sünneti, zikrettiğim bütün bu yönlerden tanımlamak istemiyorum. Benim burada yapmaya çalıştığım şey, bir hadiste, sahabe ve tâbiûn sözünde geçen "sünnet" kelimesinin anlamını somutlaştırmak ve belirgin hale getirmektir. Çünkü "sünnet" sözcüğünün bu anlamının görülemeyişi, geçmişteki bazı fıkıh âlimleriyle günümüzde fakih geçinen az sayıdaki kimsenin, merfû bir hadiste, mevkûf ya da maktû bir rivayette sırf "sünnet (*es-sunne*)" ya da "sünnettendir (*mine's-sunne*)" ifadesinin geçmesini delil getirerek, bir şeye fikhî anlamıyla sünnet hükmünü vermelerine ve böylece yanlış istidlalde bulunma gibi bir hataya düşmelerine neden olmuştur.

Böylesi bir hatanın kaynağı, fikhî terim anlamının, sünnet lafzının delalet ettiği anlama galip gelmesi ve sünnet lafzıyla kastedilen şer'î ıstılah anlamının kaybolması nedeniyle, önceki şer'î ıstılahla sonraki fikhî bir ıstılahla anlam verilmesidir. İşte benim izahına ve zihinlere iyice oturtmaya çalıştığım nokta budur. Başarılıyı sağlayacak olan Allah'tır.

⁹ Şâtîbî, *Muvâfakât*, IV, 3.

¹⁰ Vacib'in farz anlamında kullanılması meselesi için bk. Halil Abdulkerim Güneç, *el-Mevsûatu'l-fikhiyyetu'l-müeyyessa*, II, 583-4 (ç.n.).

¹¹ Cemâleddin Kâsîmî, *Kavâ'idu't-tahdîs*, s. 146.

B. BU ÇALIŞMAYA KONU OLAN 'SÜNNET' KELİMESİNİN ANLAMI:

Bilindiği gibi 'sünnet', Hz. Peygamber'in, sahabenin ve tâbiûnun (r.a) sözlerinde çokça geçen sözcüklerden biridir. Hakikati itibariyle sünnet, 'dinde izlenen meşrû yol ve pâk nebevî yöntem' demektir. Bunlar da Hz. Peygamber tarafından hoş karşılama, övme, isteme ve zorunlu kılma bağlamında ortaya konan hususlardır. Bunu gösteren çokça örnek mevcuttur. Bir kısmını ilerde zikredeceğim.

Bilinen diğer bir nokta da, 'sünnet' sözcüğünün, fukahânın sözlerinde ve fıkıh kitaplarında sürekli geçen fikhî terimlerinden biri olduğu, vacip ya da farza mukabil gelen şey anlamında kullanıldığıdır. Bu fikhî terim, tâbiûn döneminden sonra ikinci yüzyıl ve daha sonraki dönemlerde ortaya çıkıp yaygınlaşmıştır.

Bazı mezheplere mensup bir kısım fakihler bu iki anlamı birbirine karıştırmışlardır. Bunlar Hz. Peygamber'in ya da sahabe ve tâbiûnun sözlerinde geçen 'sünnet' sözcüğünü, sonradan ortaya çıkan terim anlamında kabul etmişler ve 'rivayette yapılması teşvik edilmiş olan eylemin sünnet oluşu'na bir delil olarak görmüşlerdir. Bu, dikkat edilmesi gereken bir hatadır. Çünkü hadislerde veya sahabe ve tâbiûnun sözlerinde geçen 'sünnet' sözcüğü, çerçevesi geniş şer'î bir anlama dayanır ve bu yüzden inanç, ibadet, insan ilişkileri, ahlak, görgü kuralları vb. hususları da içine alır.

Farz, vacip, yapılması teşvik edilen tüm hususlar, meşrû ve iyi görülmüş söz ve eylemler, bu anlamdaki sünnet çerçevesine dahildir. Abdulğani Nablusî, *el-Hadîkatu'n-nediyye şerhu't-Tarîkati'l-Muhammediyye* adlı eserinde şunları söylemektedir: "Hz. Peygamber'e izafe edilerek söylenen 'sünnet' kelimesi, 'onun sözleri, fiilleri, inançları, ahlakı ve kendi dışındakilerin söz ya da fiiline karşı sessiz kalması' anlamında kullanılan bir terimdir."¹²

Fakihlerin sözlerinde ve fıkıh kitaplarında geçen 'sünnet' sözcüğü ise, kendilerinin vacip ya da farza mukabil gelen şey olarak belirledikleri özel terime dayanır. Bu iki anlam ve kullanım arasındaki fark açıkça ortadadır. Bu nedenle bir amelin, sırf Hz. Peygamber'in ya da sahabe ve tâbiûnun

¹² *el-Hadîkatu'n-nediyye*'den nakleden: Abdulhay Leknevî, *Tuhfetu'l-ahyâr bi ihyâi sunneti seyyidi'l-ebâr*, s. 51.

sözlerinde 'sünnet' sözcüğüyle geçmesine bakarak sünnet oluşuna delil getirmek, apaçık bir hatadır.

C. HADİSLERDE VE DİĞER RİVAYETLERDE GEÇEN 'SÜNNET' KELİMESİNİN ANLAMI:

Daha önce anlattıklarımızı açıklamak üzere, içinde 'sünnet' kelimesinin geçtiği bir grup hadis ve diğer sözleri aşağıda sunuyoruz.

1. Âişe (r.a) tarafından rivâyet edilen hadis: *"Allah'ın elçisi (sav) şöyle buyurmuştur: Nikâh benim sünnetimdir. Her kim sünnetimle amel etmezse benden değildir. Evlenin. Çünkü ben diğer ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla övüneceğim"...*¹³

2. Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a) tarafından rivâyet edilen hadis: *"Rasûlullah şöyle buyurdular: Dört şey peygamberlerin sünnetlerindedir: Hayâ, koku sürünmek, misvak kullanmak ve evlenmek."*¹⁴

3. Enes b. Mâlik (r.a) tarafından rivâyet edilen hadis: *Rasûlullah bana şöyle buyurdu: 'Sevgili oğulcuğum! Kalbinde hiç kimseye karşı fesatlık olmasızın sabahlayıp akşamlayabilirsen, bunu yap.' Sonra şöyle devam etti: 'Yavrum! Bu benim sünnetimdir. Her kim sünnetimi yaşatırsa, beni sevmiş olur. Beni seven de cennette benimle birlikte olur.'*¹⁵

4. Cerîr b. Abdillâh el-Becelî (r.a) tarafından rivâyet edilen hadis: *İçinde bir olay geçen uzun bir hadistir. Sonu şöyle bitmektedir: "Bunun üzerine Rasûlullah bana şöyle buyurdu: 'Her kim İslâm'da güzel bir sünnet (çığır) açarsa, o çığırın ecri de, kendisinden sonra o çığır ile amel edenlerin ecri de onun olur. O çığır ile amel edenlerin ecirlerinden de hiçbir eksilme olmaz. Ve her kim İslâm'da kötü bir sünnet (çığır) açarsa, o çığırın vebali ile kendisinden sonra onu işleyenlerin vebali de onun olur. Kendisinden sonra onunla amel edenlerin vebalinden de hiçbir eksilme olmaz.'*¹⁶

¹³ Bu, İbn Mâce tarafından *Sünen*'inin *Nikah* Kitabı'nın başında (I, 592) rivâyet edilen bir hadistir. İsnadı zayıf olmakla birlikte sahih *şâhid*leri bulunmaktadır.

¹⁴ Bunu Tirmizî *Cami*'inin, *Nikâh* bölümünün başında (IV, 37) rivâyet etmiştir. İsnadı zayıf bir hadistir.

¹⁵ Tirmizî, hadisi *Cami*'inin *Ebvâbu'l-İlm* bölümünde rivâyet etmiş (VII, 322) ve orada şöyle söylemiştir: "Hadis bu tarikiyle hasen garîb bir hadistir."

¹⁶ Müslim bunu, *Cami*'inin *Zekât Kitabı*, *Bâbu'l-Hass ale's-Sadaka ve Envâihâ*'da rivâyet etmiştir. (VII, 104: Nevevî'nin şerhiyle birlikte). Hadis, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce tarafından da rivâyet edilmiştir.

5. Amr b. Avf b. Yezîd b. Milha'nın babası vasıtasıyla dedesinden rivâyet ettiği hadiste Rasûlullah şöyle buyurmuştur: *"Yılanın deliğine sığınışı gibi, din de Hicaz'a sığınacaktır... Din garip başlamıştır ve tekrar garip olarak geri dönecektir. Benden sonra gelen insanların bozduğu sünnetimi islah eden gariplere ne mutlu!"*¹⁷

6. İrbâz b. Sâriye (r.a) tarafından rivâyet edilen hadiste İrbâz şöyle demiştir: *"Rasûlullah bize güzel öğütlerde bulundu..."* Hadisin sonunda şunlar geçmektedir: *"Ben öldükten sonra aranızda yaşayacak olanlar, çokça ihtilaf görecektir. Böylesi bir durumda, sünnetime ve hidayet üzere olacak olan hulefâ-i râşidinin sünnetine tutunun, onlara sımsıkı sarılın. Sonradan çıkarılmış işlerden de kaçının. Çünkü her bid'at dalalettir."*¹⁸

7. Enes b. Mâlik (r.a) tarafından rivâyet edilen hadise göre Yemen halkı Rasûlullah'a gelip, *"Beraberimizde bize sünneti ve İslâm'ı öğretecek bir adam gönder" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber Ebû Ubeyde'nin elini tuttu ve şöyle buyurdu: 'Bu, bu ümmetin güvenilir adamıdır.'*¹⁹

8. Ebû Mûsa el-Eş'arî (r.a) tarafından rivâyet edilen hadis: *"Rasûlullah bize hitaben yaptığı bir konuşmasında, bizlere sünnetimizi açıkladı ve namazımızı öğretti. Bize şöyle buyurdu: 'Namaz kıldığınızda saflarınızı düz tutun, sonra aranızdan birisi size imamlık etsin...'"*²⁰

9. Hz. Peygamber'in yaptığı ibadet hakkında soru soran ve kendilerine anlatıldığında da bunları azımsar gibi bir tavır sergileyen üç kişinin durumuyla ilgili olarak Enes b. Mâlik (r.a) tarafından rivâyet edilen hadis. Hadisin son tarafında şu ifadeler geçmektedir: *"Hz. Peygamber onlara şöyle buyurdu: Allah'a yemin ederim ki, ben sizin Allah'tan en çok korkan ve O'na karşı en fazla takva sahibi olanınızım. Bununla birlikte ben bazen oruç tutuyor, bazen de iftar yapıyorum (oruç tutmuyorum). Namaz kılıyorum,*

¹⁷ Tirmizî, Cami'inde, İman bölümü, Bâbu mâ Câe enne'l-İslâme Bedee Gariben ve Seyeûdu Gariben'de rivâyet etmiş ve "hasen sahih bir hadistir" demiştir (VII, 288).

¹⁸ Hadis, Ebû Dâvud tarafından Sünen'inin *Sunnet Kitabı, Bâbu Luzûmi's-Sunne'*de (V, 13) rivayet edilmiştir. Tirmizî de bunu Cami'inde, *Ebvâbu'l-İlm, Bâbu Mâ Câe fî Men Deâ ilâ Huden fe't-Tubia ev ilâ Dalâle'*de rivâyet etmiş ve hadis hakkında şunları söylemiştir: *"Hasen sahih bir hadistir."* (VII, 319). Benim burada zikrettiğim hadisin lafzı Ebû Dâvud'a aittir.

¹⁹ Hadis, Muslim tarafından *Fedâil, Bâbu Fedâili Ebî Ubeyde b. el-Cerrâh'*da rivâyet edilmiştir: XV, 192.

²⁰ Hadis, Muslim tarafından *Salât, Bâbu't-Teşehhudi fi's-Salât'*ta rivâyet edilmiştir: IV, 119.

ama aynı zamanda yatıyorum ve kadınlarla evleniyorum. Şu halde, kim benim sünnetimden yüz çevirirse, o benden değildir."²¹

10. Aîşe (r.a) tarafından rivâyet edilen hadis: Bu rivayette geçtiğine göre Urve b. Zubeyr şöyle demiştir: *Sormak amacıyla Hz. Aîşe'ye şöyle dedim: 'Safa ve Merve, Allah'ın koyduğu nişanlardandır. Kim Kabe'yi hacceder veya umre yaparsa, bu ikisini de tavaf etmesinde bir beis yoktur.*²² şeklindeki âyet hakkında ne dersiniz? Allah'a yemin ederim ki, kişinin Safa ile Merve arasında sa'yetmemesinin bir günahı yoktur.

Hz. Aîşe ise şöyle cevap verdi: "Yeğenim ne kötü söyledin! Eğer ayet senin yorumladığın gibi olsaydı, metni "bu ikisini de tavaf etmemesinde bir beis yoktur" şeklinde olurdu. Şu kadar var ki bu ayet, Ensâr hakkında inmiştir... Bu ikisi arasında tavaf etmeyi (sa'yetmeyi) Rasûlullah sünnet kılmıştır."²³ Bu yüzden, bunlar arasında sa'yetmeyi terk etmek (sa'yetmemek) kimsenin hakkı değildir."²⁴

11. Şeddâd b. Evs (r.a) ve İbn Abbâs'dan (r.a) nakledilen hadis. Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Sünnet olmak, erkekler için sünnet, bayanlar için de saygınlık ifadesidir."²⁵

12. Ebû Saîd el-Hudrî (r.a) tarafından rivâyet edilen hadise göre iki adam bir yolculuğa çıkar. Namaz vakti geldiğinde yanlarında hiç su yoktur. Temiz toprakla teyemmüm edip namazı kılarlar. Daha sonra namaz vakti çıkmamışken su bulurlar. Biri abdest alır ve namazı tekrarlar. Diğeri ise bunları yapmaz.

Sonra Rasûlullah'a gelirler ve olan biteni anlatırlar. Rasûlullah namazı tekrarlamayana şöyle buyurur: "Sünnete uydun ve namazın oldu." Abdest alıp namazı tekrarlayana da şöyle buyurur: "Senin ecrin iki kattır."²⁶

²¹ Hadis, Buhârî tarafından, *Nikâh Kitabı'nın* başında rivâyet edilmiştir. (IX, 104: *Fethu'l-Bârî* şerhiyle birlikte). Muslim (IX, 107) ve Nesâî de (VI, 60) bunu rivâyet etmişlerdir. Zikrettiğim hadisin lafzı Buhârî'ye aittir.

²² Bakara 2/158.

²³ Ve kad *senne't-tavâfe beynehumâ*.

²⁴ Hadisi, Buhârî, Hac, Bâbu Vucûbi's-Safâ ve'l-Merve'de (III, 498), Muslim ise Hac, Bâbu Beyânî Enne's-Sa'ye beyne's-Safâ ve'l-Merve Ruknun Lâ Yasihhu'l-Haccu illâ bih'de (IX, 21) rivâyet etmişlerdir.

²⁵ Hadisi Taberânî (*el-Mu'cemu'l-kebir*, VII, 273-4) ve *Musned*'inde (V, 75) Ahmed b. Hanbel, Ebu'l-Melih'in babasından rivayet etmişlerdir. Rivayetin buralarda nakledildiği üç tariki de zayıftır.

Allâme Aliyyu'l-Kârî, *Mirkât* adlı eserinde 'esabte's-sunne' (sünnete uydun) ibaresini yorumlarken şöyle demiştir: "Yani, 'sünnetle sabit olan şeriata göre yapmış oldun' demektir. 'Ecze'etke's-salâh (namazın oldu)' ifadesi ise daha önceki ibarenin tefsiridir."²⁷ Avnu'l-Ma'bûd yazarı da şöyle demiştir: "'Esabte's-sunne' yani 'uyulması farz olan şeriata uydun, sünnetle sabit olan şeriata göre yapmış oldun' demektir."²⁸

Abdulfettah²⁹ ise şunu demektedir: "Her iki âlimin söyledikleri de çok uzak şeylerdir. Bana öyle geliyor ki, buradaki 'sünnet' lafzının en dakik yorumu şudur: 'Allah katında meşru olan hükme uydun.' Sünnet lafzını tefsir ederken, 'zikri geçen hükmün sünnetle sabit oluşunu' söylemek için bir neden yoktur.³⁰ Zira Rasûlullah bu rivayette, hükmün kendisiyle sabit olduğu delili açıklama konumunda değil aksine, onaylama ya da hatalı olduğunu ortaya koyma konumundadır. Allah en iyi bilendir."

Bilahere *Mir'âtu'l-mefâtih*³¹ yazarının şöyle demiş olduğunu gördüm: "'Esabte's-sunne' demek, 'sünnetle sabit olan şer'i yola' diğer bir ifadeyle 'meşrû hükme' uydun demektir. Bu esasında, o kimsenin (namazı iade etmeyen) kararını onaylamak, diğerinin kararını da hatalı bulmaktır."

13. Buhârî, Huzeyfe'den şu hadisi nakletmektedir: "Rasûlullah bize iki söz söyledi. Birincisinin gerçekleştiğini gördüm. Şimdi ikincisinin gerçekleşmesini bekliyorum. Bize şöyle buyurdu: Emanet, (salih) kimselerin kalplerinin derinliklerine iner. Sonra o kullar Kur'an'dan bilgi alırlar, daha sonra sünnetten öğrenirler..."³²

Hâfız İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî* adlı eserinde şöyle demektedir: "'Sonra o kullar Kur'an'dan bilgi alırlar, daha sonra sünnetten öğrenirler' ifadesinde, onların sünnetleri öğrenmeden Kuran'ı öğreneceklerine bir işaret vardır.

²⁶ Hadisi Ebû Dâvud, *Bâbun fi'l-Muteyemmim Yecidu'l-Mâe Ba'de mâ Sallâ* da (I, 143), Nesâî ise *Bâbu't-Teyemmum li Men Yecidu'l-Mâe bade's-Salât*'ta rivâyet etmiştir. (I, 213). Buradaki lafız Nesâî'ye aittir.

²⁷ Aliyyu'l-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtih*, I, 369.

²⁸ Avnu'l-Ma'bûd, I, 133.

²⁹ Okuduğunuz kitapçığın yazarı.

³⁰ Hem Aliyyu'l-Kârî hem de Avnu'l-Ma'bûd yazarı Azimâbâdi 'esabte's-sunne' (sünnete uydun) ifadesini açıklarken, bunun sünnetle sabit olan bir durum olduğunu söylemişlerdir.

³¹ *Mir'âtu'l-mefâtih* I, 350.

³² Buhârî, Fiten, *Bâbun İzâ Bakiye fi Husâletin mine'n-Nâs*, XIII, 38.

Sünnetlerle kastedilen şey ise, farz olsun mendup olsun Hz. Peygamber'den öğrendikleri şeylerdir."³³

14. Ömer (r.a) tarafından rivâyet edilen hadis: "*Diz kapakları sizler için sünnet kılındı. (Rükûda) diz kapaklarını sıkıca kavrayın.*"³⁴ Bir başka rivâyette şu şekilde geçmektedir: '*Sünnet ancak, diz kapaklarını kavramaktır.*'³⁵

15. Câbir b. Abdillâh (r.a) tarafından rivâyet edilen hadis: "*Rasûlullah, deve ve ineğin yedi kişi adına kesilmesi uygulamasını sünnet olarak koydu.*"³⁶

16. İbn Abbâs (r.a) tarafından rivâyet edilen hadis: "*Rasûlullah'ın üçü hariç tüm sünnetlerini bilirim.*"³⁷ Bunlar şunlardır:

a. Öğle ve ikindi namazların (ın farzların)da okuyup okumadığını bilmiyorum.

b. "Ve kad belağtu mine'l-kiberi" âyetinin devamını "utiyyen" şeklinde mi yoksa "usiyyen"³⁸ şeklinde mi okuduğumu bilmiyorum.

c. (Bu hadisi İbn Abbas'tan rivâyet eden) Husayn b. Abdirrahman şöyle demiştir: Üçüncüsünü unuttum."³⁹

17. Ebû Hureyre (r.a) tarafından rivâyet edilen bir hadiste, müşriklerin büyük sahâbi Hubeyb b. Adiy el-Ensârî el-Bedrî el-Evsî'yi işkenceyle öldürmesi anlatılmaktadır. Rivâyette Ebû Hureyre'nin şu sözü geçmektedir: "*Hubeyb, her müslümanın, öldürülmeden önce iki rekât namaz kılması sünnetini başlatmıştır.*"⁴⁰

Bir başka rivâyette şöyle geçmektedir: "*Hubeyb, her müslümanın, öldürülmeden önce namaz kılması sünnetini başlatmıştır.*"⁴¹

³³ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, XIII, 39.

³⁴ *Sunnet* lekum er-rukebu. Fe emsikû bi'r-rukeb.

³⁵ İnneme's-sunnetu el-ahzu bi'r-rukeb. Hadisi Nesâî, Ebvâbu's-Salât, Kitâbu't-Tatbîk'de (II, 185), Tirmizî ise, Salât, Bâbu Mâ Câe fi Vad'î'l-Yedeyn ale'r-Rukbeteyni fi'r-Rukû'da rivâyet etmiş ve şöyle demiştir: 'Hasen sahih bir hadistir'. (I, 348).

³⁶ Enne Rasûlellah *senne'l-cezûre ve'l-bakara an seb'a*. Bu hadisi Ahmed b. Hanbel, *Musned*'in *Musnedu Câbir* kısmında hasen bir senedle rivayet etmiştir. III, 335.

³⁷ Mâ *senne* Rasûlullahi şey'en illâ kad alimtuh...

³⁸ Meryem 19/8 (Ben de yaşlılığın son basamağındayım).

³⁹ Ahmed b. Hanbel *Musned*'in *Musnedu İbn Abbas* kısmında sahih bir senedle rivayet etmiştir. I, 257.

⁴⁰ Fe kâne Hubeyb huve *senne'r-rek'ateyn* li kulli muslim kutile sabran. Buhârî, *Cihâd, Bâbun Hel Yeste'siru'r-Racul...* VI, 166.

⁴¹ Ve kâne Hubeyb huve *senne* li kulli muslimin kutile sabran: es-Salât. Buhârî, *Megâzi, Bâbu Fadli Men Şehide Bedren*'den sonra gelen *Bâb*. VII, 309.

Üçüncü bir rivâyet ise şöyledir: "Öldürülürken iki rekat namaz kılma sünnetini ilk başlatan odur."⁴²

Allâme Kastallânî, *İrşâdu's-sârî* kitabında birinci rivâyetle ilgili olarak şöyle demiştir: "Hubeyb'in bu fiili sünnet haline gelmiştir. Çünkü o bunu, Şâri' (Hz. Peygamber) hayattayken yapmış, o da güzel karşılamıştır."⁴³ İkinci rivâyeti açıklarken de şöyle demiştir: "Bu eylem sünnet haline gelmiştir. Çünkü Hz. Peygamber hayattayken yapılmış, o da bunu güzel karşılamış ve onaylamıştır."⁴⁴ Üçüncü rivâyeti şerh ederken ise şunları ifade etmiştir: "'Sünnetini ilk başlatan odur' ifadesi, müşkil (anlamı kapalı) bir söz olarak görülmüştür. Çünkü sünnet, Rasûlullah'ın söz, fiil ve halleridir. Bu sözün müşkil olmadığını ileri sürenler ise cevaben 'onun iki rekat namaz kılma eylemini, Hz. Peygamber hayattayken yaptığını ve Rasûlullah'ın da bu davranışı beğendiğini' söylemişlerdir."⁴⁵

17'inci rakamda geçen Ebû Hureyre'nin (r.a) sözlerinden ve Hubeyb'in öldürülüşü kıssasından açıkça anlaşılıyor ki, "sünnet" ve "senne" lafızlarının anlamı, 'dinde takip edilen meşrû fiil/eylem'dir. Buna göre, fakihlik taslayan bir kimsenin, öldürülürken iki rekat namaz kılmanın sünnet oluşuna, hadiste geçen "senne" lafızıyla delil getirmesi ve bu sebeple iki rekat namaz kılmanın müstehap sünnet olduğunu belirtmesi doğru olmamaktadır. Çünkü, iki rekat namaz kılmanın sünnet oluşuyla ilgili hüküm, şüphe yok ki "senne" lafzının dışında başka bir delille anlaşılmaktadır ki, bu da Hz. Peygamber'in onun bu eylemini uygun bulması, onaylamasıdır.

Aynı husus, 14'üncü rakamda geçen Ömer'in (r.a) ellerin dizlerin üstüne konulması ile ilgili sözü yorumlanırken de, 15'inci rakamda geçen Câbir'in (r.a) sözü açıklanırken de söylenecek bir durumdur.

16'ıncı rakamda geçen İbn Abbâs (r.a) hadisi ise, "senne" ya da "sünnet" kelimelerinin anlamının, 'farklı hükümler arz eden farz, vacip, sünnet, mendup, mubah gibi meşrû hususlar' olduğunu açıkça göstermektedir. Hatta, İbn Abbâs'ın (r.a) (16 numaradaki) sözünü Hz. Peygamber'in sün-

⁴² Fe kâne evvele men *senne*'r-rek'ateyni inde'l-katli huve. Buhârî, *Megâzi, Bâbu Ğazveti'r-Reci'* ve *Ri'l ve Zekvân...* VII, 379.

⁴³ Kastallânî, *İrşâdu's-sârî*, V, 165.

⁴⁴ Kastallânî, *age.*, V, 261.

⁴⁵ Kastallânî, *age.*, VI, 314.

net olarak koyduğu hususları bildiğiyle kayıtlamasına, Rasûlullah'ın, farklı hükümlerle (haram, mekruh vs.) yasakladığı şeyleri bilmesi de girmektedir.

Bütün bu ve benzeri hadislerden açıkça anlaşılıyor ki, buralarda geçen "sünnet" kelimesi 'dinde takip edilen meşru yol' anlamına gelmektedir. Bundan dolayıdır ki, Hâfız İbn Hacer (r.a), *Fethu'l-Bârî* adlı eserinde Enes'in rivayet ettiği ve Hz. Peygamber'in kendilerine 'Kim sünnetimden yüz çevirirse, o benden değildir' dediği üç kişiyle ilgili hadisin peşinden şöyle demiştir: "Sünnet kelimesiyle kastedilen şey, farzın mukabili olan sünnet değil, yol ve yöntemdir."⁴⁶

Fethu'l-Bârî'de 'Safa ve Merve'nin Farz Oluşu Babı'nda Hz. Âişe'nin 'Rasûlullah, Safa ve Merve arasında sa'yetmeyi sünnet kılmıştır⁴⁷ sözünü yorumlarken de şunları söylemiştir: "Şu hususa dikkat edilmesi gerekir: Hz. Âişe'nin 'Rasûlullah Safa ve Merve arasında sa'yetmeyi sünnet kılmıştır' sözü, 'sünnetle (kendi beyanıyla ve uygulamasıyla) farz kıldı' demektir. Burada kastedilen şey, farzietini yani bu meşru ibadetin farz oluşunu reddetmek değildir. Hz. Âişe'nin Sahîhu Muslim'de geçen 'Hayatıma yemin ederim ki, Allah, Safa ve Merve arasında sa'yetmediğiniz sürece hiçbirinizin ne haccını ne de umresini tamamlanmış kabul eder' şeklindeki sözleri de bunu teyit etmektedir."⁴⁸

Buhârî 'Bıyığın Kısaltılması Babı'nda Ebû Hureyre'den şu merfu hadisi nakleder: 'Fitrat, beştir -ya da beş şey fitrattandır.- Bunlar şunlardır: Sünnet olmak, etek tıraşı, koltuk altının yolunması, tırnakların törpülenmesi (kesilmesi) ve bıyıkların kısaltılması.'⁴⁹ Hâfız İbn Hacer, bu hadisi açıklama sadedinde sünnet olmanın hükümlerini açıklarken şunları söylemektedir:

"Şâfiî ve arkadaşlarının geneli, hadiste zikredilen beş hükümden sadece sünnet olmanın -hem erkekler hem de bayanlar- için farz olduğu görüşündedirler. Şâfiîlerin bir görüşüne göre ise sünnet olmak bayanlar için farz değildir.

Âlimlerin çoğu ve bazı Şâfiîler, sünnet olmanın farz olmadığı -yani sünnet olduğu- görüşündedirler. Bunların delillerinden biri de Şeddâd b. Evs'in

⁴⁶ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, IX, 105 (Bâbu Vucûbi's-Safâ ve'l-Merve).

⁴⁷ Ve kad senne't-tavâfe beynehumâ. 10 numarada geçti.

⁴⁸ İbn Hacer, *age*, III, 501. Muslim'deki rivayet için bkz. IX, 21.

⁴⁹ Buhârî, *Libâs*, Bâbu Kassî's-Şârib, X, 334.

'Sünnet olmak, erkekler için sünnet, bayanlar için de saygınlık ifadesidir.⁵⁰ şeklindeki merfû hadisidir."

Esasında burada buna herhangi bir delil söz konusu değildir. Çünkü 'sünnet' kelimesi hadiste geçince, bununla farza mukabil gelen hususun kastedilmediği yerleşik bir kabuldür. Ancak burada sünnet olma konusunda erkeklerle bayanların birbirlerinden ayrıştırılması, aralarındaki hükmün farklı olduğunun kastedildiğini göstermektedir.. -Ayrıca Şeddâd'ın hadisi zayıftır-...

Ebû Hureyre'nin 'beş şey fitrattandır. Bunlar şunlardır: Sünnet olmak, etek tıraşı, koltuk altının yolunması, tırnakların törpülenmesi ve bıyıkların kısaltılması' hadisinde geçen 'fitrat' kelimesi yerine bazı tariklerde 'sünnet' kelimesi geçmektedir.⁵¹ Burada, 'sünnet' kelimesiyle 'farza mukabil gelen sünnet değil, yöntem ve yol' kastedilmektedir. Ebû Hâmid Gazâlî, Mâverdî gibi bilginler bunun kesinlikle bu anlamda olduğunu söylemişler ve şöyle demişlerdir: Bu hadis diğer şu hadis gibidir. "Benim sünnetime ve hulefâ-i râşidînin sünnetine tutunun."⁵²

Hâfız İbn Hacer'in (r.a) "'sünnet' kelimesi hadiste geçince, bununla farza mukabil gelen hususun kastedilmediği yerleşik bir kabuldür." şeklindeki sözleri, açık bir delildir, hatta konuyu apaçık ortaya koyan bir kaide ve normdur. Bu nedenle, ilim taliplerinin, yukarıda "sünnet olmak, erkekler için sünnettir" hadisinin açıklamasında geçtiği üzere, -fıkıh âlimleri gibi, sırf hadiste "sünnet" lafzı geçti diye birşeyin sünnet oluşuna delil getirme hatasına düşmemek için- bu kuralı sürekli olarak zihinde tutmaları gerekir.

Hanefî mezhebimizin büyük imamlarından Merğînânî bahsettiğimiz böyle bir hataya düşmüştür. *Hidâye* adlı eserinde 'Namazın Nasıl Kılınacağı Babı'nda şöyle demiştir: "Namaz kılan kişi, sağ elini göbek çukuru altında sol elinin üzerine koyar. Çünkü Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: 'Göbek çukuru altında sağ elin sol el üzerine konulması sünnettendir.'⁵³ Bu fiil kıyâmın sünnetidir."⁵⁴

⁵⁰ el-Hitânu *sunnatun* li'r-ricâl, mekrumetun li'n-nisâ. Hadis 11 numarada geçti.

⁵¹ Hamsun mine'l-fitra yerine hamsun mine's-sunne geçmektedir.

⁵² İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, X, 340. (Bayanların sünnet olması meselesi için bkz. Halil Abdulkerim Güneç, *el-Mevsûatu'l-fıkhiyyetu'l-muyessera*, I, 385-6 ç.n.).

⁵³ İne mine's-sunneti vad'e'l-yemini ale's-şimâli tahte's-surre.

⁵⁴ Merğînânî, *Hidâye*, I, 201.

İmam Aynî, *Binâye*'de Merğînânî'yi eleştirmiş ve şöyle demiştir: "Bu, Ali b. Ebî Tâlib'in (r.a) sözüdür. Hz. Peygamber'e isnadı sahih değildir."⁵⁵ Aynî, bu sözü Hz. Ali'den Ebû Dâvud⁵⁶, Ahmed b. Hanbel⁵⁷ ve Dârekutnî'nin⁵⁸ rivayet ettiğini de belirtmiş ve isnadındaki zayıflık noktasını açıklamıştır.

Şu halde, Hz. Peygamber'in hadislerinde, sahabe ve tâbiûnun sözlerinde geçen 'sünnet' kelimesi, 'fıkıhçıların terminolojisinde belirtildiği şekliyle farz ya da vacibin mukabili değil, aksine dinde izlenen meşru yol/yöntem' anlamına gelmektedir.

Bu bağlamda zikredilmesi gereken hususlardan birisi de sünnete bağlılık konusunda gevşeklikle tanınan çağdaş bazı âlimler ve fakihlik taslayanlara, bir kısım sünnetleri terk ettikleri söylendiğinde, onların "bu bir sünnettir ve terk edilmesi caizdir" demeleridir. Bu kimseler 'sünnet' kelimesinin fıkıh literatüründeki tanımından "terk edilmesi caiz" demek olan olumsuz yönünü ön plana çıkarıp, "izlenmeyi, takip ve taklit edilmeyi gerektiren" demek olan olumlu yönünü bir tarafa atmaktadırlar. Mantıklı müslümana yakışan, bu değildir. İlk dönem müslümanları, şer'an istenen her şeyi -teşvik edilen ya da fazilet türü bir şey de olsa- yaparlardı. Kendilerinden farz veya vacip olarak istenen şeyler ile teşvik edilen ya da mendup olarak yapılması istenenler arasında bir fark gözetmezlerdi.

Şu halde mendup sünnetler, yapılması zorunlu farzların koruyucu kale-si, sünneti işleyen kişinin hasenat ve nurunu artırma kapısı, her işinde Rasûlullah'ın yolunu sevme ve takip etmenin göstergesidir. Sünnetlere gösterilen aşırı hırs ve onları taklit etme, en büyük nimetlerden, en güzel sıfatlardan, en iyi Allah'a yakınlaşma ve itaat şekillerinden biridir. O zaman ey müslüman kardeşim, buna özen göster.

Şöyle bir olay anlatılır: Alimlerimizden biri, ağır bir hastalığa yakalanır ve Pakistanlı sakallı dindar bir doktor çağrılır. Doktor hastayı muayene eder. Sonra hasta kendine gelir. Hasta âlim, ülkesindeki çoğu âlim gibi sakalsızdır. Bunun üzerine Pakistanlı doktor, bozuk bir Arapça'yla, 'hoca sakal nerede?' der. O da, 'bu bir sünnettir' der, yani, -kendi görüşüne göre- kesilmesi caizdir demek ister. Bu sefer doktor: 'Hoca, ben sünnet, farz

⁵⁵ Aynî, *Binâye*, I, 609 (Hindistan baskısı)

⁵⁶ Ebû Dâvud, Salât, Bâbu Vad'i'l-Yumnâ ale'l-Yusrâ fi's-Salât, rakam: 756.

⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *Musned*, I, 110.

⁵⁸ Dârekutnî, I, 286.

bilmem. Bu, Rasûlullah'ın bir sıfatıdır. Bu yüzden biz, onu sevdiğimiz, ona benzemek istediğimiz ve taklit ettiğimiz için böyle yaparız. O bizim için uyulacak güzel örnektir' der. Doktor, güzel yaklaşımıyla bu hususta hocadan daha fakih ve basiretli olduğunu göstermiş olur.

D. 'SÜNEN' ADLI KİTAPLARIN İSİMLERİNDE GEÇEN 'SÜNEN' KELİMESİNİN ANLAMI:

Hz. Peygamber'in hadislerinde geçen 'sünnet' kelimesinin delaleti hakkında yaptığımız bu izahlardan sonra, okuyucuyu 'sünnet' kelimesinin neye delalet ettiğinin yorumuyla çok bağlantılı olan bir konuya, *Sünen* adıyla anılan kitaplara götürmek istiyorum. Şöyle ki:

Burada pek çok delille izah ettiğim anlamdaki nebevî sünnet, İmam Ebu Dâvud, İmam Nesâî, İmam İbn Mâce, İmam Saîd b. Mansûr ve diğerleri gibi hafız fakihlerin telif ettiği kitapların adlarıyla kastedilen sünnettir. Onlar (r.a) kitaplarını "Sünen" şeklinde adlandırırken, uzun uzadıya bahsettiğim ve çerçevesini çizme ve açıklama noktasında çokça delil getirdiğim anlamı kastetmekteydiler.

Buna göre bu "Sünen Kitapları" hem meşru söz, fiil ve onaylamaları, hem de meşru olmayan söz, fiil ve yasaklanmış davranışları açıklayan kitaplardır. Zira 'Sünen Kitapları'nda her türlü şer'î hükümlerin açıklaması bulunmaktadır. Hocalarımızın hocası büyük âlim Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî (ö. 1927), değerli eseri *er-Risâletu'l-mustatrafe*'sinde şöyle demiştir:

*"Hadis kitaplarından bir kısmı 'Sünen' diye bilinen kitaplardır. Bunlar, muhaddislerin terminolojisinde, iman, taharet, namaz, zekat... gibi fikhî baplara göre düzenlenmiş ve mevkûf hiçbir hadisin bulunmadığı kitaplardır. Çünkü mevkûf, onların terminolojisinde sünnet olarak değil, hadis olarak adlandırılır."*⁵⁹

Adı geçen âlim, 'Bu kitaplarda mevkûf bir şey bulunmaz' derken şunu kastetmiştir: Onlar mevkûf hadisi –yani sahabe sözlerini- bâblarda temel bir unsur olarak düzenli ve sistemli bir şekilde zikretmemişlerdir. Nitekim Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce'nin "*Sünen*"lerindeki genel tablo bu şekildedir. Aksine, mevkûf ve maktû hadisleri –yani tâbiûnun sözlerini- sırası

⁵⁹ Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî, *er-Risâletu'l-mustatrafe li-beyâni meşhûri kutubi's-sunneti'l-muşerrefe*, s. 32.

gelmişken ve babı tamamlamak amacıyla düzensiz olarak zikretmişlerdir. Mamafih, Saîd b. Mansûr ve Dârimî'nin "*Sünen*"leri, sahabe ve tabiün sözlerinden oluşan aktarmalarla doludur ve okuyucuya ve de bunlara müracaat edene ne kadar da bol fayda ve yarar sağlamaktadırlar.

Mevkûf ve maktû hadisler, bizzat Hz. Peygamber'den gelen sünnetler olmasalar da, genel olarak, sahabe ya da tâbiünün Hz. Peygamber'in sözlerinden çıkardıkları sünnetler olmaktadır. Bunlar aynı zamanda -genelde-sünneti açıklayan, yorumlayan sözlerdir. Bu yönüyle de önemli bir konuma sahiptirler. Çünkü bunlar (hadis kitaplarında), Rasûlullah'ın sünnetinin hemen peşinde ya da öncesinde zikredilmektedirler. Örneğin, İmam Buhârî, "*Sahîh*"inde böyle bir yöntem uygulamış, birçok babın başlığında bunları zikretmiş, keza girişlerinde bunlara öncelik vermiştir. Çünkü bunlar konuyu daha da belirginleştirmekte ve pek çok babda konu daha iyi anlaşılmalıdır. Aynı durum, Saîd b. Mansûr'un "*Sünen*"inin matbu kısmında da görülmektedir.

E. SÜNENU'D-DÂREKUTNÎ'NİN KONUMU:

Beş Sünen kitabı -*Sünenü Ebî Dâvud, Sünenü'n-Nesâî, Sünenü İbn Mâce, Sünenü Saîd b. Mansûr, Sünenü'd-Dârimî*- ve sünnetin daha önce açıklanan anlamı üzere tasnif edilen benzeri eserlerin herbiri, -konunun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla- '*İhticac ve Amel İçin Tedvîn Edilen Sünnetler' (Kitabı)*⁶⁰ şeklinde nitelendirilebilir.

Bu beş sünnet kitabını ve benzerlerini 'İhticac Ve Amel İçin Tedvîn Edilen Sünnetler (Kitabı)' şeklinde nitelememin sebebi, yine "Sünen" adıyla anılan fakat amacı ve içeriği "Sünen" kitaplarındaki illetlerin beyanına dayanan, bununla birlikte hiçbir illetin bulunmadığı az sayıda hadisler de içeren tek bir kitabı bu genellemenin dışına çıkarmaya yöneliktir.

Sözü edilen bu kitap, tenkitçi imam, üstad, illetleri bulup ortaya koyan, illet doktoru, illel ilminin üstadı ve sözcüsü, İmam Ebu'l-Hasan ed-Dârekutnî el-Bağdâdî'ye aittir. İmam Dârekutnî, "*Sünenü'd-Dârekutnî*" adlı eserini, "Sünen" kitaplarında zikredilen, eleştiri noktaları keza kusurları olmakla birlikte bazı fakihlerin delil olarak kullandıkları ya da illetleri bazı muhaddislere gizli kalmış hadislerin eleştirisini yapmak amacıyla kaleme

⁶⁰ *es-Sünenü'l-Mudevvene li'l-İhticâci ve'l-Amel.*

almıştır. İmam Dârekutnî bu zor ve ince sanattaki üstün yeteneğiyle bu hadislerdeki illetleri ortaya koymakta ve durumlarını beyan etmektedir.

Dârekutnî eserini, her sünnet babında en sahih olarak gördüklerini zikreden Ebû Dâvud, Nesâî, İbn Mâce ve benzerlerinin üslubunda yazmış değildir. Eserini, eşsiz şahane çalışması "*İlel*"in üslubunca yazmıştır. Fakat, "*Sünen*"de, bablarla ilgili illetli hadisleri aynı yerde bir araya getirip, bunların illetlerini ve eleştirilen yönlerini açıklamıştır. Bunu yapmasındaki amaçlar şunlardır: a) Bilmeyenlere illetleri göstermek. b) İletli hadisle amel etmeye engel görmeyenlere illeti göster(ip durumunu belirt)erek ikna olmalarını sağlamak. c) Aynı konuda gelen çelişik veya kendisinden hüküm çıkarılabilecek bir ziyade içeren iki hadisi birbirine kıyaslarken ve aralarında tercihde bulunurken râcihi (tercih edilmesi gerekeni) mecrûha (zayıf), selîmi (sağlam olanı) mecrûha (sahih olmayana) öncelikle bu bilgiden yararlanmalarını sağlamak. Allah'ın rahmeti bu eşsiz imama olsun ve Allah, sünnet ve sünnet ilimlerine yaptığı hizmetlerden ötürü onu en iyi şekilde ödüllendirsin.

"*Sünen*" adlı kitabı, her ne kadar şaheser eseri "*İlel*" üslubunda yazılmış olsa da, (yukarıda da değindiğimiz üzere) hadisleri fikhî baplara göre düzenlemesi ve kişinin en kolay bir şekilde istifadesine sunması yönüyle ondan üstünlük arzeder. "*İlel*" ise hadislerin durumu hakkında sorular sorulması ve bunlara cevap verilmesi yöntemiyle yazılmıştır. Bu nedenle de aynı hususlar kitabın içinde farklı yerlere dağılmış, farklı konular ise bir yerde toplanmıştır. Bu sebeple de kitaptan istifade etmek için biraz çaba ve tetkik gerekiyor.

Sünenü'd-Dârekutnî, başka eserlerde geçen ve geçmeyen pek çok hadisi ihtiva etmesi yanında, çok sayıda merdûd zayıf ve bolca mevzû hadis de içermektedir. Aynı zamanda, çok sayıda mevkûf, maktû ve mürsel rivayetler ile sahabe ve tâbiûn fetvalarını da hâvidir. Hatta bazı baplarda hiçbir merfû hadis rivâyet etmemiş, sadece mevkûf, maktû ve mürsel rivayetler ile yetinilmiştir. Dikkatlice ve anlayarak inceleyenler, kitabın her babında ya da çoğunda bunu açıkça fark edecek ve kitabın, ma'lûl hadis ve mevkûf, maktû ve mürsel rivayetlerin açıklanması üzerine kurulu olduğunu anlayacaktır.

Dârekutnî, -genellikle- hadisler ile mevkûf, maktû ve mürsel rivayetlerdeki illetleri yani râvîlerin zayıflığını, isnattaki kopukluğu vb. zayıflık

yönlerini açıkladığı gibi bunlardan sahih olanları ya da diğerine tercih edilmesi gerekenleri de belirtmektedir. Bununla birlikte, birçok bapta, içinde metrûk, kezzeb (yalancı), vaddâ' (hadis uyduran) kişilerin bulunduğu birçok hadise karşı sessiz kalmayı tercih etmekte, keza kitabın bazı bablarında geçen zayıf ya da mevzû hadislerin durumunu açıklama yoluna gitmemektedir. Her ne kadar İmam İbnu'l-Cevzî, Nevevî, Zehebî ve Zeylaî gibi âlimler haklı olarak memnuniyetsizliklerini ifade etseler de, muhtemelen Dârekutnî hadisin durumunu açıklamaya yönelik olarak sadece isnadını zikretmekle yetinmiştir.

Kitap bu özelliğiyle, ıstılahi anlamda "Sünen" kitaplarından biri olmaktan veya onlardan biri sayılmaktan çıkmaktadır. Çünkü "Sünen Kitapları", -yazarlarının nazarında- amel edilen hadislerin açıklanması için yazılmıştır. Dârekutnî'nin kitabı ise, *Sünen*'lerde geçen hadislerin illet ve kusurlarının ortaya konması amacıyla telif edilmiştir. Dolayısıyla, diğer "Sünen Kitapları"yla bu kitabın hem yazılış amaçları hem de yapıları birbirinden son derece farklıdır. Bu nedenle, eserin büyük kısmı göz önünde bulundurulacak ve çoğunluk aza tağlib edilerek Dârekutnî'nin kitabının, "*es-Sünenü'l-Ma'lûle*" (İlletli Sünnetler) olarak adlandırılması gerekir.

F. ALİMLERİN, DÂREKUTNÎ'NİN SÜNENİNİ NEDEN YAZDIĞIYLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ:

Dârekutnî'nin *Sünen*'iyle ilgili belirttiğimiz hususu teyit etmek için burada, büyük hâfız imamların görüşlerini zikredeceğiz.

1. İbnu'l-Ebbâr'ın *el-Mu'cem fî ashâbi Ebî Alî es-Sadeî* adlı eserinde Sadeî şunları söylüyor:

"İbn Yerbû⁶¹, Dârekutnî'nin *Sünen*'ini ve bu eseri yazmasındaki maksadını sordu." Onun bu eseri yazarkenki amacı, fakihlerin ihtilaflı konulara dair eserlerinde delil getirdikleri hadisleri zikretmek ve illetleri zikredilebilecek olanların bu yönlerini ortaya koymaktır. Bazen Hanefilerin onu Şafî mezhebi lehine taassup göstermeye nispet ettikleri görülür.

Kitap, bablara göre düzenlenmemiştir. Eseri İbn Hayrûn'a okudum. Kırk cüzden oluşuyordu ve büyüklükte Tirmizî'nin kitabına yakındı. İbn

⁶¹ Abdullah b. Ahmed el-İşbilî el-Kurtubî. *Mu'cem*'deki biyografisinde geçtiği gibi h. 522 tarihinde vefat etmiştir. Bkz. İbnu'l-Ebbâr, *el-Mu'cem fî ashâbi Ebî Alî es-Sadeî*, s. 206.

Hayrûn'da Dârekutnî'nin kendi el yazısıyla yazılmış bazı cüzleri bulunuyordu. Kitapta müşkil bir husus ortaya çıktığında hemen bu cüzleri çıkarıyor, bazen nüshalar arasında farklılığa rastlıyordu. (Bendeki) nüshada anlamadığım ve işaretlediğim bazı yerler bulunmaktadır.

Bu kitap, Dâniye'de bana okundu. Eğer benim tercihime bırakılsaydı, hem Dârekutnî'nin hem de başkalarının⁶² "Yazacağın zaman malzemeleri topl, hadis rivâyet edeceğin zaman da iyice araştı." sözlerine uyarak bu kitabı rivayet etmezdim. Çünkü içindeki hadislerin bir çoğu garibtir.

İbn Hayrûn, Berkânî'nin şöyle dediğini anlatırdı: Allah, Dârekutnî'ye, etrafında bir öğrenci grubu oluşturmayı ihsan etseydi, ondan çok ilim elde ederlerdi."⁶³

2. İmam Hâfız İbn Teymiyye, "er-Redd ale'l-Bekrî"de şöyle demiştir: "Dârekutnî, Sünen'ini, sünnetlere dair garib rivayetleri zikretmek amacıyla tasnif etmiştir. Genel olarak, rivâyet ettiği sünnetlerin durumunu açıklamaktadır. Bu konuyu en iyi bilenlerden biri odur."⁶⁴

3. İbn Teymiyye, el-Fetâvâ'l-kubrâ" adlı meşhur kitabının er-Risâletü't-tis'îniyye (90. Mektup) kısmında da şunları söylemiştir: "Ebu'l-Hasan Dârekutnî, hadiste ileri derecede bir imam olarak bu "Sünen"i, fıkıh alanında garib kabul edilen hadisleri zikretmek ve bunların tariklerini bir araya getirmek için tasnif etmiştir. Doğrusu bu tür hadisler böyle bir çalışmayı gerektirmekteydi. Buhârî ve Muslim'in "Sahih"lerinde ve diğer kitaplarda geçen meşhur hadisler ise böyle bir çalışmaya ihtiyacı hissettirmez."⁶⁵

4. İbn Teymiyye, "Mecmû'u'l-fetâvâ"da da şunları söylemiştir: "Hadis âlimleri, cehrî (sesli olarak) besmele çekme konusunda hiçbir sarih (açık/net) hadisin olmadığı noktasında hemfikirdirler. Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesâî gibi meşhur Sünen yazarları da böyle bir şey rivâyet etmemişlerdir. Besmelenin cehrî okunacağını açıkca ifade eden hadisler, Sa'lebî, Mâverdî gibi tefsîr âlimleri tarafından ya da mevzû ile mevzû olmayı birbirinden ayıramayan

⁶² İmam Yahya b. Maîn.

⁶³ İbnu'l-Ebbâr, age, s. 79-80. Matbu nüshadaki tahrif edilmiş kısımlar alıntı sırasında düzeltilmiştir.

⁶⁴ İbn Teymiyye, er-Redd ale'l-Bekrî, s. 20.

⁶⁵ İbn Teymiyye, el-Fetâvâ'l-kubrâ, V, 251 (1329 yılı birinci baskısı) ve V, 299 (ikinci baskı). 85. vechide geçmektedir.

hatta Humeyrâ hadisi gibi hadislerle bile delil getiren bazı fakihlerin kitaplarında rivâyet edilen mevzû hadislerde geçmektedir.

Bundan daha da şaşırtıcı olanı, ileri gelen fıkıh âlimlerinden birinin kitabında, Buhari'ye besmele konusunda bir hadis nispet etmiş olmasıdır. Ancak bu hadis de Buhârî'de yoktur. Hadis alanındaki ilmi bu kadar olan kişilerin, bu konudaki durumları nasıl olur acaba!?

Cehrî besmele çekmenin açıkca ifade edildiği hadisleri (ya yukarıda değindiğim kişiler rivayet eder) ya da Dârekutnî ve Hatib gibi bu tür hadisleri bir araya getiren kişiler rivâyet eder. Çünkü onlar konuyla ilgili rivayet edilen hadisleri bir araya getirmişlerdir. Rivâyet ettikleri hadislerin sıhhati kendilerine sorulduğunda, ilimlerinin gerektirdiği şekilde cevap vermişlerdir. Örneğin Dârekutnî Mısır'a gittiğinde, kendisinden, besmelenin cehrî okunmasına dair hadisleri toplaması istenmiş, o da bu işi yapmıştır. Daha sonra kendisine 'bunlar arasında sahih bir şey var mı?' diye sorulunca da şu cevabı vermiştir: 'Hz. Peygamber'den gelenler arasında sahih yoktur. Sahabeden rivâyet ettiklerimin ise bazıları sahih, bir kısmı da zayıftır.'⁶⁶

5. Yine "Mecmû'u'l-fetâvâ"da şunlar geçmektedir: "Bu konuda -yani Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret hususunda- rivâyet edilen, 'Kim beni ve babamın kabrini aynı yıl içinde ziyaret ederse, Allah'ın huzurunda ona cennet için kefil olurum'... -(İbn Teymiyye burada birkaç hadis daha zikreder) gibi hadisler zayıf, hatta mevzudur. Ne "Sahîh"lerde, ne meşhur "Sünen"lerde ne de "Müsned"lerde bu tür bir şey rivâyet edilmiştir. Bu tür hadisler çoğunlukla, Dârekutnî'nin kitabına isnat edilmektedir. O ise çalışmasında garib sünnetleri toplamayı hedeflemiştir. Bu nedenle de, bu kitabında başkalarının rivâyet etmediği zayıf ve mevzu hadisleri nakletmektedir. Hadis ilmiyle uğraşanlar, bir hadisin sadece onun kitabına nispet edilmiş olmasının, o hadise itimat etmeyi mübah kılmayacağı görüşünde ittifak etmişlerdir.'⁶⁷

6. Hâfız İbn Abdilhâdi el-Hanbelî, es-Sârimu'l-munkî adlı kitabının başlarında şunları söylemiştir: "Dârekutnî kitabında garib sünnetleri bir araya getirmekte ve çokça zayıf ve munker hatta mevzu hadisler rivâyet etmekte,

⁶⁶ İbn Teymiyye, Mecmû'u'l-fetâvâ, XXII, 415.

⁶⁷ İbn Teymiyye, age, XXVII, 165.

bazı yerlerde hadisin illetini, zayıflık ve munker oluş sebebini açıklamaktadır.⁶⁸

7. Aynı yazar, aynı eserin bir başka yerinde de şunu söylemektedir: "Dârekutnî ve benzerlerinin âdetlerinden biri de, bunu -zayıf ve mevzu hadisi-, bilinsinler diye Sünen'lerinde zikretmeleridir. O ve diğerleri, bu tür zayıf hadislerin zayıflık yönlerini eserlerinde açıklamaktadırlar."⁶⁹

8. Hâfız Zeylâî, "Nasbu'r-râye" adlı çalışmasında şunları söylemiştir: Dârekutnî, Abdullah b. Ziyâd b. Sem'ân > Alâ' b. Abdirrahman > babası > Ebû Hureyre tarikiyle Rasûlullah'tan şu hadisi nakletmiştir: 'Kim bir namaz kılar ve namazında Ummu'l-Kurân'ı (Fatıha'yı) okumazsa, namazı yarım kalmış olur, tamam olmaz...' Bu rivâyet, -bir sika olan- Alâ'dan sadece İbn Sem'ân tarafından rivayet edilmiştir ve ne Kütüb-i Sitte'de ne meşhur musanneflerde ne de bilinen müsnedlerde vardır. Sadece, Dârekutnî'nin garib hadisleri rivâyet ettiği Sünen'inde bulunmaktadır. Ki, kendisi de peşinden şöyle demektedir: "Abdullah b. Ziyâd b. Sem'ân, metrûku'l-hadis (hadisleri bırakılmış) bir kişidir." Dârekutnî aynı hadisi "İlel"inde de zikretmiş⁷⁰ ve uzunca açıklamada bulunmuştur.⁷¹

9. Yine aynı kitapta şunları söylemiştir: "Diğer bir hadis de Nu'mân b. Beşîr'den nakledilmektedir. Bunu Dârekutnî Sünen'inde⁷² Yakub b. Yûsuf b. Ziyâd ed-Dabbî > Ahmed b. Hammâd el-Hemdânî > Fıtr b. Halîfe > Ebu'-d-Duhâ > Nu'mân b. Beşîr tarikiyle nakletmiştir. Bu rivayette Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: 'Cibrîl Ka'be'de bana imamlık yaptı ve besmeleyi cehrî okudu.' Bu munker, hatta mevzû bir hadistir. Yakub b. Yûsuf ed-Dabbî bilinen bir şahıs değildir. Birçok "Cerh ve Ta'dil Kitabı"nda durumunu araştırdım fakat ona dair hiçbir şey bulamadım. Muhtemelen bu hadis, onun uydurmasıdır. Ayrıca Dârekutnî, seneddeki Ahmed b. Hammâd'ı zayıf olarak nitelendirmiştir.

Dârekutnî, Hatîb ve benzeri diğer hâfızların, böylesi bir hadisi rivâyet ettikten sonra sessiz kalmaları çok çirkindir. İbnu'l-Cevzî bu hadisle ilgili

⁶⁸ İbn Abdilhâdî el-Hanbelî, *es-Sârimu'l-munkî*, s. 12 (Kahire, Matbaatu'l-İmam baskısı), s. 31 (Riyad, Dâru'l-İftâ baskısı).

⁶⁹ İbn Abdilhâdî el-Hanbelî, *age*, s. 37 (Kahire baskısı), s. 67, (Riyad baskısı).

⁷⁰ *İlel*, IX, 17-24, rakam: 1618.

⁷¹ Zeylâî, *Nasbu'r-râye*, I, 340 (*Mebhasu'l-Cehri bi'l-Besmele: Besmele'yi Cehrî Okuma Bahsi*).

⁷² Dârekutnî, I, 309.

olarak sadece *Fitr b. Halîfe*'yle ilgili değerlendirme yapmıştır ki, bu da bir kusurdur. Çünkü hadis ona isnat edilseydi hasen olurdu.⁷³

10. Hâfız Zeylâî yine *Nasbu'r-râye*'de İbn Abdilhâdî'nin şu sözünü de nakletmiştir: "*Dârekutnî, kitabını, garib, şâz ve illetli hadislerle doldurmuştur. Onun kitabında, başka eserlerde bulunmayan nice hadis yer almaktadır.*"⁷⁴

11. İmam Bedruddîn Aynî, *Umdetu'l-kârî* adlı eserinde şunları söylemiştir: "*Dârekutnî, "Sünen"inde sakim, ma'lûl, munker, garib ve mevzû hadisler rivâyet etmiştir. 'el-Cehru bi'l-Besmele (Besmeleyi Cehrî Okuma)' adlı kitabında da zayıf hadisler rivâyet etmiş ve bildiği halde bunlarla delil getirmiştir. Hatta bazıları, bu çalışmasıyla ilgili olarak ondan yemin etmesini istemiş, o da, 'bu kitapta sahih hiçbir hadis yoktur' demiştir.*"⁷⁵

12. İmam Aynî, diğer bir kitabı olan *el-Binâye şerhu'l-Hidâye*'de de şunları söylemiştir: "*Dârekutnî'nin kitabı, zayıf, garib, şâz ve muallel hadislerle doludur. Orada, diğer hadis kitaplarında olmayan nice hadisler vardır.*"⁷⁶

13. Hocalarımızın hocası büyük âlim Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî, *er-Risâletu'l-mustatrafe*'de şöyle demiştir: "*Dârekutnî, Sünen'inde garib sünnetleri bir araya getirmiş ve çokça zayıf, munker hatta mevzû hadis rivâyeti etmiştir.*"⁷⁷

14. Hâfız Zehebî, *Sünenu'd-Dârekutnî* hakkında şöyle demiştir: "*O, munker rivayetlerin bir araya getirildiği bir kitaptır.*"⁷⁸

⁷³ Zeylâî, *age*, I, 349 (Besmele'yi Cehrî Okuma Bahsi).

⁷⁴ Zeylâî, *age*, I, 360.

⁷⁵ Aynî, *Umdetu'l-kârî fi şerhi'l-Buhârî*, VI, 12 (Bâbu Vucûbi'l-Kirâeti li'l-İmâm ve'l-Me'mûm fi's-Salavâti Kullihâ).

⁷⁶ Aynî, *el-Binâye şerhu'l-Hidâye*, I, 628, Hindistan baskısı (*Mebhasu'l-Cehri bi'l-Besmele*'de). Bu eser, Hanefî fıkıh kitaplarından biridir.

⁷⁷ Muhammed b. Ca'fer el-Kettânî, *er-Risâletu'l-mustatrafe li-beyâni meşhûri kutubi's-sunneti'l-muşerrefe*, s. 35.

⁷⁸ Munâvî'nin "*Feydu'l-Kadîr bi-şerhi'l-Câmi'i's-Sağîr*"inden. (I, 28). İbare tahrif edilerek *mecmeu'l-munkerât* (munker rivayetlerin biraraya getirildiği yer) yerine "*mecmeu'l-haşerât*" (haşerelerin biraraya getirildiği yer) şeklinde yazılmıştır. Munâvî de bu sözü yanlış anlamıştır. Belki de hatası bu tahrif yüzündendir. Zira âlimlerin, İmam Dârekutnî'yi öven sözlerini naklettikten sonra şunları söylemiştir: "*Fakat, Zehebî'nin sözlerinde, Dârekutnî'nin, râviler hususunda gevşek davrandığını gösteren ifadeler buldum. Çünkü bir keresinde şöyle demiştir: Dârekutnî'nin kitabı, haşerâtın bir araya getirildiği yerdir.*" Haşerât kelimesi, daha önce belirttiğimiz gibi munkerât kelimesinden tahrif edilmiştir.

Buraya kadar, büyük hâfız imamların sözlerinden bol bol nakilde bulunduğum. Çünkü bazı insanlar, *Sünenu'd-Dârekutnî*'nin, diğer dört "Sünen Kitapları" gibi olduğunu, telif, içerik ve yazılış amacı yönüyle aynı üslup ve tarzda yazıldığını, hadislerinin sahih ve hasen olduğunu iddia etmekte ve de bunu bilerek ve inceleyerek söylediklerini çünkü kendilerinin hadislerle ciddi olarak meşgul olduklarını ileri sürmektedirler. Ben de, bu karışıklık ve yanlışlığı ortaya çıkarmak için *Sünenu'd-Dârekutnî*'yi tanıtmak amacıyla bu satırları yazdım.

G. DÂREKUTNÎ'NİN SÜNEN'İNİ DAHA İYİ TANIMAMIZI SAĞLAYACAK EK BİLGİLER:

Yukarıda bütün bu bilgileri verdikten sonra, Riyad Şerîa Fakültesi'nde benden ders alan ve yüksek lisans aşamasında bir arada bulunduğumuz zeki ve değerli öğrencilerimden biri olan Prof. Dr. Abdullah b. Dayfillah er-Ruhaylî'nin, 1402 yılında doktora derecesini almak için muhterem ilim adamı Prof. Dr. Mahmud et-Tahhan'ın danışmanlığında hazırlayıp sunduğu ve henüz yayınlanmamış *"el-Îmâm ed-Dârekutnî ve kitâbuhu's-Sünen"* adlı tezinden, bu çalışmada üzerinde durduğumuz konuyla ilgili olan ve *Sünenu'd-Dârekutnî*'nin konumunu daha da netleştirecek bazı alıntılarını aktarmanın yararlı olacağını düşündüm.

1-Dârekutnî'nin Sünen'inin Özellikleri:

Ruhaylî, tezinin *"Sünen Kitabı'nın Özellikleri"* başlığı altında şöyle diyor: *"Dârekutnî'nin Sünen'i, yayıncının her bab altında verdiği sayıları toplayarak elde ettiğim rakama göre, bazıları merfû, bazıları mevkûf ve maktû olmak üzere yaklaşık 5687 adet hadis içermektedir.*

Dârekutnî, eserinde bazı hadislerin sahih ve zayıf olma açısından durumlarını açıklamış, bazıları hakkında da sessiz kalmıştır. Sessiz kaldıkları arasında sahih, hasen, zayıf ve mevzû olanlar vardır.

Bana göre Dârekutnî bu eserini büyük ihtimalle, zayıf ve mevzû hadisleri fıkıh baplarına göre bir araya getirmek için telif etmiştir. Kitapta bazı baplar vardır ki bunlarda hiçbir sahih hadis bulunmamaktadır. Bu yönüyle, 'kitapta geçiyor' diye burada nakledilen hadisleri dayanak almak doğru değildir.

Bence, kitabın en önemli özelliklerinden biri de, çok kez sessiz kalıp bir görüş beyan etmese de, hadislerin illetlerini ortaya koymaya, bunların sahihlik ve zayıflık açısından hükmünü açıklamaya, tariklerini bir araya getirmeye, tarikler arasındaki ihtilafları ve lafızlarının farklılıklarını belirtmeye önem vermesidir. Diğer taraftan bu kitap, diğer hadis kitaplarında bulunmayan çok sayıdaki zayıf hadisi içeren tek kitap olma özelliğine de sahiptir.”⁷⁹

2-Sünenu'd-Dârekutnî'nin Konusu:

Ruhaylî, tezinin "Sünenu'd-Dârekutnî'nin Konusu" başlığı altında şunları söylemiştir: "Bu kitap, sahih ya da zayıf hadisleri bir araya getirmek için mi yazılmıştır, yoksa ne için yazılmıştır? Kitabın "Sünen" diye adlandırılması akla hemen şunu getirmektedir: Bu eser, bu tür tasniflerde güdülen temel maksat gereği, müellifinin görüşünce Hz. Peygamber'den nakledilen sünnetler içinden delil olanları keza şahid ve mutâbi' olmaya elverişli olanları bir araya getirmeyi amaçlama yönüyle diğer sünenlere benzemektedir.

Hâfız İbn Hacer şunları söylemiştir: "Hadisleri bablara göre tasnif etmekten maksat, delil ya da şahid getirmeye uygun olanları bir araya getirmektir. Oysa Müsned türü hadis çalışmaları, salt bir araya getirme amacına yöneliktir.”⁸⁰

Kettânî de er-Risâletu'l-mustatrafe'de "Sünen Kitapları" hakkında şunları söylemiştir: Bunlar, muhaddislerin terminolojisinde, iman, taharet, namaz, zekat... gibi fikhî baplara göre düzenlenmiş ve mevkûf hiçbir hadisin bulunmadığı kitaplardır. Çünkü mevkûf, onların terminolojisinde sünnet olarak değil, hadis olarak adlandırılır.”⁸¹

Gerçek şu ki, "Sünen Kitapları" için söylenen bu gibi nitelikler, Sünenu'd-Dârekutnî için söz konusu değildir. Hatta, yapılan bir incelemeden sonra bu kitabın konusunun yukarıda belirtilen hususlara neredeyse tamamen zıt olduğu sonucu çıkarılabilir. Zira İmam Dârekutnî, İbn Hacer ve Kettânî'nin belirttiği ve hadis âlimlerinin öncesinde ve sonrasında takip ettikleri bu temel kurala ters hareket etmiştir.

⁷⁹ Abdullah b. Dayfullah er-Ruhaylî, *el-İmam ed-Dârekutnî ve kitâbuhu's-Sünen*, s. 243, 244.

⁸⁰ İbn Hacer, *Ta'cîlu'l-menfa'a*, s. 8.

⁸¹ Kettânî, *er-Risâletu'l-mustatrafe*, s. 32.

Bu şu demektir: Sünenu'd-Dârekutnî'nin içeriğini, bazen bunun dışına çıksa da, zayıf, mevzû, muztarib ve muallel hadislerin fıkıh bablarına göre düzenlenmesi oluşturmaktadır.

"Sünen Kitapları"nın içeriğini ise fıkıh âlimlerinin ihticac etmeleri ve ulaştıkları hükümlere delil getirmeleri için ahkam hadislerinin fıkıh bablarına göre toplanması oluşturmaktadır.

Oysa Sünenu'd-Dârekutnî'nin içeriğini, bazı fıkıh âlimlerinin delil olarak kullandıkları ahkam hadislerinin bir araya getirilmesi, bunların illetlerinin, tariklerindeki ihtilafların, lafız farklılıklarının açıklanması oluşturmaktadır. Bu yönüyle o, fıkıh âlimlerinin ulaştıkları hükümlere delil getirebilecekleri bir kaynak değildir.

Çünkü Dârekutnî bu hadisleri "Sünen" adlı kitabında bir araya getirirken, sanki bazı fıkıh âlimlerine cevap vermeyi ve onların bu gibi hadislerle delil getirmelerinin isabetli olmadığını açıklamayı amaçlamıştır.

Sünenu'd-Dârekutnî için söylenebilecek hakim yapı genel olarak böyledir. Ne var ki, kitapta, Dârekutnî'nin delil getirmek için açtığı bazı bablar da bulunmaktadır. Fakat bu durum kitabı, temel yapısı dışına çıkarmaz, ki bu da zayıf ve mevzu hadislerin bir araya toplanmasıdır.

Sahih ve hasen hadis zikredilmesi ya da bir hadisin sahih ya da hasen olduğu hükmünün verilmesi gibi kitabın amacı dışına çıkan hususlar, kasıtlı olarak değil kendiliğinden ortaya çıkan hususlar olup, bunlar, hadislerdeki illetler vb. konularda yazılan telif eserlerin kendilerini soyutlayamadıkları bir durumdur. Sonuçta bu kitapta da önemsiz oranda delil getirmeye konu olabilecek bu türden hadisler geçmektedir ve sayıları sadece 400 civarındadır.

Diğer taraftan, bir yazar eserini telif ederken önüne bir prensip koyabilir ya da bir yöntem oluşturabilir (çerçeve çizebilir). Fakat, kitabın uzun olması, bazı faktörlerin ya da önceden çizilmiş bu yöntemin genel çerçevesinden alıkoyacak bazı ârizî durumların ortaya çıkması sebebiyle yazar, kendisinin belirlediği prensibi ihlal edebilir ya da çizdiği dairenin dışına çıkabilir.

Genel çerçevesi, fikhî bablara göre zayıf hadisleri nakletmek olup da sonradan babların birinde, (a) -sahih hadisleri zikrederek zayıf hadisleri reddetmek maksadı gibi- sahih hadisleri de nakletmesini gerektirecek bazı etkenlerin ortaya çıkması ya da (b) kendisine, zayıf hadisleri nakletmek ve bunların zayıflığını açıklamak şeklinde bir çerçeve çizdikten sonra, zayıflığını ortaya

koyabilmek için hadisin müteaddid tariklerini ve şahidlerini zikretmeyi gerektirebilecek bir ya da daha fazla faktörün ortaya çıkması bu duruma iki örnek olarak verilebilir.

Bazı âlimler, Sünenu'd-Dârekutnî'nin telif edilmesindeki maksadın, delil olarak kullanılamayacak hadislerin bir araya getirilmesi olduğunu belirtmişlerdir. Bunlardan biri İbn Teymiyye'dir. O, "Kim hacceder de beni ziyaret etmezse, bana zulmetmiş olur" türü hadisler üzerine yorumlar yaparken şöyle demektedir: Bu hadisler zayıf, hatta mevzudur. Ne "Sahîh"lerde, ne meşhur "Sünen"lerde ne de "Müsne'd"lerde bu tür bir şey rivâyet edilmiştir. Bu tür hadisler çoğunlukla, Dârekutnî'nin kitabına isnat edilmektedir. O ise çalışmasında garib sünnetleri toplamayı hedeflemiştir. Bu nedenle de, kitabında başkalarının rivâyet etmediği zayıf ve mevzu hadisleri rivâyet nakletmektedir. Hadis ilmiyle uğraşanlar, bir hadisin sadece onun kitabına nispet edilmiş olmasının, o hadise itimat etmeyi mübah kılmayacağı görüşünde ittifak etmişlerdir.⁸²

3-Sünenu'd-Dârekutnî ve Diğer Sünenler Arasındaki Farklar:

Ruhaylî, tezinin, "Sünenu'd-Dârekutnî ile Diğer Sünen Kitapları Arasındaki Farklar" başlığı altında ise şunları belirtmektedir: "Dârekutnî'nin 'Sünen'i, diğer Sünen'lerle aynı ismi taşımakla birlikte, içerik olarak birbirlerinden farklıdırlar. Sünenu'd-Dârekutnî'yi diğer Sünen'lerle karşılaştırdıktan sonra, şu farklılıklara sahip olduğunu gördüm:

a) Diğer Sünen'lerin tersine, genel olarak zayıf, garib ve vâhî hadisleri zikretmektedir.

b) Diğer Sünen'lerin aksine, çok sayıda fetvâ türü mevkûf ve maktû sözler içermektedir. Örneğin, dört ciltlik eserinin sadece birinci cildinde aktarılan 226 hadisten 167'si mevkûf, 24'ü maktû, 35'i de mürsel hadistir.

c) Sünenu Ebî Dâvud, Sünenu'n-Nesâî, Sünenu İbn Mâce gibi Sünen kitaplarının hilafına, içinde geçen hadislerle şer'î hükümlere delil getirilmesi için telif edilmiş değildir.

Bu sebeple, Sünenu'd-Dârekutnî'de zayıf ve mevzû hadislerin bulunması itibarını zedelemez. Hatta, bu durum, muhakkik âlimlere göre değerini

⁸² İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-fetâvâ*, XXVII, 165. Ruhaylî'in mezkur tezinden yaptığım bu alıntı s. 249-251'de geçmektedir.

artıran bir sebeptir. Çünkü diğer Sünen Kitapları delil teşkil etmesi maksadıyla yazılmıştır. Bundan dolayıdır ki, bu kitaplardan birinde, zayıf ve asılsız hadislerin bulunması değerini düşürmektedir. Nitekim muhakkik alimler nezdinde, Sünenu İbn Mâce'nin değeri diğer Sünen kitaplarına oranla düşüktür.

d) Naklettiği hadislerin çokluğu, kendisini diğer kitaplardan ayıran bir başka özelliğidir. Sayıca, Sünenu'n-Nesâî dışındaki diğer dört Sünen'in her birinden daha fazla hadis içermektedir. Sünenu'n-Nesâî'deki hadis sayısı yaklaşık olarak 5720 iken, Sünenu'd-Dârekutnî'de yaklaşık olarak 5687 hadis bulunmaktadır. Sünenu Ebû Dâvud, 5274 hadis içerirken, Sünenu İbn Mâce'deki hadis sayısı 4341'dir.⁸³

4-Sünenu'd-Dârekutnî Hakkında Yazılan Eserler:

Abdullah b. Dayfillah er-Ruhaylî, tezinde "Sünenu'd-Dârekutnî Hakkında Yazılan Eserler Üzerine" adıyla bir başlık açmış ve orada bu eserlerin bir kısmından bahsetmiştir. Hadis âlimi Hâfız Ebu Muhammed Abdullah b. Yahyâ el-Gassânî el-Cezâirî ed-Dimaşkî'nin (ö. 682) *Tahrîcu'l-ehâdisi's-di'âf fi Süneni'd-Dârekutnî* adlı kitabından ise özel olarak söz etmiştir. Orada şunları söylemiştir:

"Bu, yazarı tarafından Sünenu'd-Dârekutnî'de geçen zayıf hadislerin zikredildiği ve genellikle her hadisi zikrettikten sonra zayıflık yönlerinin açıklandığı bir kitap olup, zayıf olarak gösterilen hadislerin toplamı yaklaşık olarak 870'e ulaşmaktadır."⁸⁴

⁸³ Ruhaylî, el-İmam ed-Dârekutnî ve kitâbuhu's-Sünen, s. 258-259.

⁸⁴ Şahsen gördüğüm ve "Sünen" kitabıyla karşılaştığım *Tahrîc*'in el yazma nüshasında Cezâirî, *Sünen* III/211'den IV/200'e geçmekte, sonra *Sünen*'in dördüncü cildinin 220'inci sayfasına kadar devam etmekte, ardından da -arak 49/b'de olduğu gibi- *Sünen* III/216'daki *Kitâbu'n-Nikâh* bölümüne geri dönerek oradan bir hadis zikretmekte, ardından da *Kitâbu'n-Nikâh* başlığını atmaktadır.

(Bu kitapçığın yazarı) Abdulfettah der ki: Eşref b. Abdilmaksûd b. Abdirrahîm'in yayına hazırladığı bu eser, 1411 yılında Beyrut'ta 380 sayfadan oluşan tek cilt halinde Dâru Âlemi'l-Kutub (Riyad) tarafından bastırılmıştır. Kitapta geçen zayıf hadislerin sayısı 749'dur. Burada zikredilen rakamla daha önce geçen sayı arasında 121 hadislik bir eksiklik vardır. Bu büyük bir fark olarak görünmekte ve ayrı inceleme ve araştırmayı gerektirmektedir.

Cezâiri'nin zikrettiği hadislerin zayıflık sebebi, bazen Dârekutnî'nin "Sünen"de aynı yerde ya da "Sünen" dışında başka yerlerde söylediği sözlerdir. Bazen de Cezâiri'nin kendi kanaatıyla zayıf buldukları olabilmektedir."⁸⁵

5-Dârekutnî'nin Sünen'inde İzlediği Yöntem ve Hadislerinin Düzeyi:

Ruhaylî, 'İmam Dârekutnî'nin Sünen'inde İzlediği Yöntem ve Hadislerinin Düzeyi' başlığı altında şunları söylemektedir: İmam Dârekutnî'nin, Sünen'ini yazmadaki amacı, delil olarak getirilen hasen ve sahih sünnetleri bir araya getirmek değildi ve bu yapısı bazı imamlar tarafından iyi bilinmektedir. Bunu açıkça ifade edenlerden biri de İbn Abdilhâdî'dir. O, Sünenu'd-Dârekutnî'de geçen bir hadisi zayıf olarak değerlendirirken şunları söylemektedir:

"Nasıl mı? Bir kere bu, munker, isnadı zayıf, tariki vâhî bir hadistir. Bu gibi hadisler delil getirilmeye uygun değildir. Ne meşhûr hâfızlardan biri bunu sahih görmüş, ne de muhakkik imamlardan biri dayanak olarak almıştır. Aksine bu hadisi rivâyet edenler, 'kitabında' garib sünnetleri bir araya getiren ve çokça zayıf ve munker, hatta mevzû hadisler rivâyet eden, bazı yerlerde hadisin illetini, zayıflık ve munker oluşu sebebini açıklayan Dârekutnî gibilerdir."⁸⁶

Dârekutnî'nin "Sünen"i, -zaman zaman delil getirilen hadisleri de nakletmekle birlikte- genelde, delil olarak getirilemez durumda olan sünnetleri bir araya getirmek için telif edildiğinden dolayı, İmam Dârekutnî bu eserinde üç şeye önem vermiştir: a) Hadislerdeki illetler, b) Fıkıh, c) Cerh ve ta'dil açısından râvilerin değerlendirilmesi.

Sünenu'd-Dârekutnî'ye hadislerin illetlerini ortaya koyması açısından baktığımızda, "İlelu'l-Hadis" kitaplarına çok benzediğini görürüz. Hatta bu kitabı, Dârekutnî'nin İlel'i, İbnu'l-Medîni'nin İlel'i, İbn Ebî Hâtim'in İlel'i gibi "İlel Kitapları" arasında zikreden kişiyi şahsen ben yadırgamam. Bu, desteksiz bir iddia gibi görünebilir fakat delillerini şöylece sıralayabilirim:

⁸⁵ Ruhaylî, *age*, s. 260.

⁸⁶ İbn Abdilhâdî el-Hanbelî, *es-Sârimu'l-munkî*, s. 12 (Kahire, Matbaatu'l-İmam baskısı), s. 31 (Riyad, Dâru'l-İftâ baskısı).

a) İlel kitaplarına has özelliklerin birçoğu bu kitapta da bulunmaktadır. Bu özellikler, kitabın neredeyse her sayfasında göze çarpacak kadar yer etmiştir. Bu özelliklerden birkaçını zikredecek olursak:

aa) Şubrume hadisi vb. hadislerde olduğu üzere, bazen tariklerinin çokluğuyla hadisi güçlendirmek amacıyla varyantlarını zikrettiği olsa bile, tek bir hadisin birden çok tarikini bir araya getirmesi.

ab) Hadislerdeki irsal, inkitâ', mevkûf oluş vb. zayıflık illetini açıklaması.

ac) Gerektiğinde bu tarikleri birbiriyle karşılaştırması.

b) İletlerini izah ettiği ya da zayıflığını açıkladığı hadislerin oranına baktığımızda illetli ve zayıf hadislerin, sahih ya da hasen olduğuna hükmettiği hadislere göre çok daha fazla olduğu ortaya çıkacaktır. Öyle ki insan, yazarının bu kitabı yazmadaki temel maksadının ahkam hadislerinin illetlerini bab bab ortaya koymak olduğunda tereddüt etmez. Zaman zaman, zayıflığını açıklamak için zayıf hadisle çelişen sahih hadisler zikretmek gibi şu ya da bu sebeple bu maksadın dışına çıksa da kitaba hakim olan genel tablo budur. Dârekutnî'nin adı geçen kitabını yazmadaki asıl maksadı, yukarıda bahsettiğimiz hususlar olmasa, onu, "Sünen" adı altında her babta, sahih hadisleri bir araya getirmek yerine böylesi amel edilemez durumdaki zayıf ve vâhî hadisleri toplamaya ne gibi bir şey sevketmiş olabilir ki? Hem de Allah'ın kitabı Kuran'dan sonra en sahih kitaplar olan Buhârî ve Muslim'in "Sahîh"lerinde geçen hadislerin eleştirisini yapan da bizzat o iken!!

c) Bazı bablara bakıldığında, Dârekutnî'nin böyle bir babı ve bu babda zikrettiği hadisleri sadece illetlerini belirtmek için açtığı fark edilecektir. İşte örnekleri:

Dârekutnî, Sünen'de 'Namaz'da Kahkahayla Gülmeye Dair Hadisler ve Bunların İletleri' adıyla bir bab açmış, orada ilgili hadisleri vermiş ve illetlerini yaklaşık olarak 16 sayfada açıklamıştır.⁸⁷ Yine Sünen'inde 'Hz. Peygamber'den Nakledilen 'Kulaklar Başa Dahildir' Hadisleri' adıyla bir başka bab açmış ve 10 küsur sayfada konuyla ilgili hadisleri zikredip illetlerini ortaya koymuştur. Orada, zikrettiği ilk hadis hakkında şunları söylemiştir: "Bu bir vehimdir ve ne bu ne de bundan sonra zikredilecek olanlar sahih olamaz.

⁸⁷ Dârekutnî, I, 116.

Bunların illetlerini açıkladım.⁸⁸ Bu bapta, kendine göre sahih olabilecek hiçbir hadis zikretmemiştir.⁸⁹

6-Dârekutnî'nin Sünen'indeki Sahih ve Hasen Hadisler ile Dârekutnî'nin Hakkında Sükut Ettiği Hadisler:

Ruhaylî 'Sünen'deki Sahih ve Hasen Hadisler Konusu ile Dârekutnî'nin Durumları Hakkında Sessiz Kaldığı Hadislerin Durumu Hakkında Buraya Kadar Yaptığım İncelemeden Çıkardığım Sonuç ve Mülâhazaların Özeti" başlığı altında da değerlendirmelerde bulunmaktadır. Tespitlerini özetle şöyle verebilirim:

"a) Dârekutnî'nin zayıflığına hükmettiği hadislerin toplamı yaklaşık olarak 520'dir.

b) Dârekutnî'nin sükut ettiği yani hakkında hüküm beyan etmediği zayıf hadis sayısı toplamı yaklaşık 380'dir.

c) Dârekutnî'nin sahih ya da hasen ya da senedinin sahih olduğuna hükmettiği hadislerin toplamı 188'dir.

d) el-Gassânî el-Cezâiri'nin zayıf olarak kabul ettiği hadislerin toplamı yaklaşık 870'dir.

e) el-Gassânî'nin zikretmediği -Dârekutnî zayıf olduğunu belirtsin ya da belirtmesin- zayıf hadislerin toplamı yaklaşık olarak 383'dir.

f) Dârekutnî hiçbir sahih hadis zikretmediği baplar açmıştır. 'Sünen'inin sadece birinci cildinde böylesi bapların sayısı yaklaşık olarak 34'e ulaşmaktadır.

g) Dârekutnî geneli zayıf hadislerden oluşan bazı baplar açmış, bu zayıf hadislerin zayıflığını belirtmiş ama geri kalanlar konusunda sessiz kalmıştır. Örneğin 'Hz. Peygamber'in 'Her kim imamla namaz kılarsa, imamın okuması, onun okuması sayılır' Hadisi ve Bu Hadisteki Rivâyet Farklılıkları Babı' bunlardan biridir.⁹⁰ Burada yaklaşık olarak 33 hadis zikretmekte ve bunlardan yaklaşık olarak 24 tanesini zayıf kabul etmektedir. Yine 'Abdesti Bozan Hususlar ile Dokunma ve Öpme Konusunda Nakledilen Rivâyetler Babı' da

⁸⁸ Dârekutnî, I, 97.

⁸⁹ Ruhaylî, *el-İmam ed-Dârekutnî ve kitâbuhu's-Sünen*, s. 273, 275.

⁹⁰ Dârekutnî, I, 323.

böyledir.⁹¹ Bu bapta 46 hadis zikretmiştir. Bunların 30'dan fazlası zayıftır. Diğerleri ise ayrı bir çalışmayı gerektirmektedir. Bunlar arasında sahih olanlar da vardır.

h) Açtığı bazı baplarda hiçbir zayıf hadis bulunmamaktadır. Örneğin, 'Cünüp Olan Uyumak, Yemek Yemek veya Bir Şey İçmek İsterse Nasıl Hareket Edecek? Babı' buna bir örnektir.⁹² Burada 3 tane sahih hadis zikretmiştir. 'Su (Gusül), Sudan (Meninin İnzal Olmasıyla) Gerekir' Hadisinin Neshi Babı' da böyledir.⁹³ Burada 2 hadis zikretmiştir. Biri sahih, diğeri zayıftır fakat o da şâhid'dir. Zikrettiği üç hadisi de sahih olan 'Oturarak Uyumanın Abdesti Bozmaması ile İlgili Rivâyetler Babı'⁹⁴ ile yine zikrettiği üç hadisi de sahih olan 'Teşehhüd ve İki Secde Arasında Nasıl Oturulacağı Babı' da böyledir.⁹⁵

i) Dârekutnî'nin Sünen'de hadislerinin bırakılması gerektiğini belirttiği metruk kişilerin rivâyet ettikleri hadislerin sayısı yaklaşık olarak 231 iken Dârekutnî bunlardan sadece 99 hadiste bu kimselerin bırakılması gerektiğini belirtmiş, bu kimselerin rivayet ettiği 132 hadiste ise bu kişilerin bırakılması gerektiği hususunda sessiz kalmıştır.

j) Bu sonuçların bazıları, hadislerin tahriç ve incelenmesinden sonra ortaya çıkan neticeler değildir, üstten bakışla yapılan bir gözlemin sonuçlarıdır.

k) Bir grup sahih hadis zikretmiş ve bunların durumu hakkında da sessizliğini korumuştur.

l) Sünen'de geçen Kütüb-i Sitte veya Sahîhayn veyahut da Buharî ve Muslim'den sadece birinin rivayet ettiği hadislerin toplamı 293 olup, bunların çoğunun sıhhati hakkında sessizliğini korumuştur.

"Sünen"de kendileri ya da senedleri hakkında sahih ya da hasen hükmünü verdiği hadislerin sayısı da 174'tür.

Sonuç: Bu inceleme çerçevesinde bende iyice pekişti ki, Dârekutnî, Sünenu'd-Dârekutnî adlı eserini -her ne kadar delil olacak durumda olan hadisler zikretmiş olsa da- kesinlikle, delil olan sünnetleri bir araya getirmek amacıyla yazmamıştır. Dârekutnî'nin bu eserini -'Sünenu'd-Dârekutnî'nin

⁹¹ Dârekutnî, I, 133.

⁹² Dârekutnî, I, 125.

⁹³ Dârekutnî, I, 126.

⁹⁴ Dârekutnî, I, 130.

⁹⁵ Dârekutnî, I, 349.

Konusu' başlığı altında da geçtiği üzere- büyük bir ihtimalle delil olarak getirilemeyen zayıf ve mevzû hadisleri bir araya getirmek için yazdığı kanısındayım. Çünkü kitabı defalarca incelememin bir sonucu olarak orada geçen zayıf ve asılsız hadislerin toplamının -net olarak değil ama- yaklaşık olarak 4700'e ulaştığı ortaya çıkmıştır. Bu da, Zeyla'î ve İbn Teymiyye gibi bazı imamlardan aktardığım bilgileri desteklemektedir. Dârekutnî'nin hakkında sükut ettiği hadislere gelince, bunlar arasında sahih de, zayıf da, mevzu da vardır. Doğruya ulaştıran Allah'tır."⁹⁶

Uzun ve kapsamlı bir şekilde zikrettiğim bu bilgilerle, *Sünenü'd-Dârekutnî*'nin tanıtımı gerçekleşmiş olmaktadır. Başarı Allah'tandır.

Allah'a verdikleri nimetlerinden ve tevfikinden dolayı hamd olsun. Efendimiz ve Peygamberimiz Muhammed'e, onun ailesine, arkadaşlarına da salât-u selâm olsun.

⁹⁶ Ruhaylî, *age*, s. 295-297, 310.